

ΤΕΕ τμήμα Ανατολικής Στερεας Ελλάδας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ
Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ
ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Λαμία, Δεκεμβρης 1988

Αλεξάνδρα Καρβουνη
Δημητρα Γραμματικά
Χαρίκλεια Σταματοπούλου

ΤΕΕ τμήμα Ανατολικής Στερας Ελλάδας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ για ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ
Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

αρχιτεκτονες
ομαδα μελετης

λαμια, δεκεμβρης 1988

Αλεξανδρα Καρβουνη
Δημητρα Γραμματικα
Χαρικλεια Σταματοπουλου

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	
	1.1. ΓΕΩΦΥΣΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	
	1.2. ΟΙΚΙΣΜΟΙ.....	
	1.3. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	
	1.4. ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	
2.	ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	
	2.1. ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ - ΟΡΘΡΥΘΣ.....	
	2.2. ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ	
3.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	
	ΧΑΡΤΕΣ.....	
	ΣΧΗΜΑΤΑ.....	
	ΠΙΝΑΚΕΣ..... (1, 2, 3, 4)	
	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Τα γενικά στοιχεία και χαρακτηριστικά του Νομού Φθιώτιδας αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν στο Α Μέρος της Μελέτης Προτάσεων για Αξιοποίηση Ορεινών Οικισμών.

Υπενθυμίζουμε το ορεινό του εδάφους (38% ορεινό - 40% ημιορεινό), την κατανομή των οικισμών (75% οικισμοί σε υψόμετρο μέχρι 599μ. - 23% από 600μ. μέχρι 999μ. - 3% σε πάνω από 1000μ. υψόμετρο).

Επίσης, οι 48 κυρίως ορεινές κοινότητες αποτελούν το 26% του συνόλου των κοινοτήτων, έχουν γύρω στους 12000 κατοίκους (8% σε σύνολο νομού), ενώ η συνολική τους επιφάνεια ανέρχεται σε 115 τ.χλμ., δηλ. στο 52% της επιφάνειας του Νομού. Από αυτές, οι 36 βρίσκονται κατανεμημένες στο Δυτικό τμήμα του Νομού, όπου βρίσκονται και οι κυρίως ορεινοί όγκοι, εμφανίζοντας όλα τα γνωστά χαρακτηριστικά των προβληματικών περιοχών: συρρίκνωση πληθυσμού (μέχρι και ολοκληρωτική εγκατάλειψη), κακό οδικό δίκτυο, κλίμα ηπειρωτικό, προβλήματα ύδρευσης και διάθεσης λυμμάτων. Το τμήμα αυτό είναι το ορεινό συγκρότημα Οζίτης, Βαρδουσιών, Τυμφρηστού, Ορθρυσ.

1.1. ΓΕΩΦΥΣΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.

Ο Νομός εξαπλώνεται από υψόμετρο 0 μέτρων μέχρι 2316μ.

Ο κύριος ορεινός όγκος βρίσκεται Δυτικά και Νότια και αποτελείται από τα όρη:

Τυμφρηστός (1773μ. υψόμ.) - Οξυά (1926μ. υψόμ.) - Βαρδουσία (2286μ. υψόμ.) - Οζίτη (2152μ. υψόμ.) - Παρνασσός (2316μ. υψόμ.) - Ορθρυσ (1312μ. υψόμ.) και Καλλίδρομο (1215μ. υψόμ.).

Μεταξύ Βαρδουσιών - Οζίτης και Ορθρυσ εκτείνεται η λεκάνη του Σπερχειού ποταμού, μεταξύ Παρνασσού και Καλλίδρομου η λεκάνη του άνω ρου του Βοιωτικού Κηφισού, ενώ στο Βόρειο τμήμα βρίσκονται η αποξηρανηθείσα λίμνη Ξυνιάδας και η κοιλάδα Νέου Μοναστηρίου - Σοφιάδων.

Ο Σπερχειός κατά την πορεία του εμπλουτίζεται από μία σειρά γνωστούς παραποτάμους: Ασωπός, Γοργοπάταμος, Ξηριάς Υπάτης, Βίστριζα, Ρουστιανίτης, Διπάταμος, Λεπτοκαρυάς, Ορυμοφιόρεμα κ.α. Τα ποτάμια αυτά αποτελούν τα φυσικά όρια των οροσειρών.

Επίσης, διαθέτει αξιόλογα δασικά συμπλέγματα, με χλωρίδα εξαιρετικής ποιότητας: άσση από έλατο, δρυς, μαύρη πεύκη, μαύρη ελάτη, αβυές, καστανιές, πλατάνια - με άφθονα νερά που δημιουργούν περιβάλλον φιλόξενο και ασύγνωστο στους ορειβατικούς και φυσιολατρικούς κύκλους

Τα δασικά συμπλέγματα του Νομού είναι τα εξής:

(α)	σύμπλεγμα	Βίστριζας - Ρουστιανίτη	290000 στρ.
(β)	"	Καλλίδρομου	200000 στρ.
(γ)	"	Τυμφρηστού	185000 στρ.
(δ)	"	Β.Δ. Βαρδουσίων	150000 στρ.
(ε)	"	Νεοχωρίου Δομοκού	40000 στρ.
(στ)	"	Παύλιανη-Δυο Βουνών (Οίτης)	37000 στρ.
(ζ)	"	Παρνασσού, με (I) Αμφύκλειος (έχει καεί και αναδασώνεται (II) Αισθητικό δάσος Τι- θορέας.	

Γενικά, οι δασοσκεπείς εκτάσεις ανέρχονται σε 1.777.000 στρ. από τα οποία τα 941.000στρ. είναι δάση και τα υπόλοιπα μερικώς δασοσκεπείς εκτάσεις.*

Για το όρος Ορθύς, στους πρόποδες προς την κοιλάδα του Σπερχειού και τις αποξηρανθείσες λίμνες Συνιάδας, το μεγαλύτερο τμήμα καλύπτεται από θαμνώδεις εκτάσεις, απογυμνωμένες και υποβαθμισμένες που χαρακτηρίζονται σαν Μακί. Στις περιοχές αυτές σημειώνονται ετήσια μεγάλης έκτασης πυρκαγιές.

Οι ίδιες περιοχές της Ορθύς καταλαμβάνονται από εκτεταμένες χαρτολιβαδικές εκτάσεις που χρησιμοποιούνται για τη βοσκή των ζώων.

Η πανίδα του Νομού παρουσιάζει ποικιλία αλλά και υποβάθμιση σε ότι αφορά τη μείωση στους αριθμούς των πληθυσμών.

Το έδαφος χαρακτηρίζεται από έντονο ανάγλυφο και πετρώματα που υπερισχύει ο φλοιόχαης.

Σχετικά με τα δάση, τα τελευταία χρόνια άρχισε να αντιμετωπίζεται η δασική αναψυχή σαν τομέας προαφοράς του δάσους, λόγω της αυξανόμενης ζήτησής της.

Εκτός από τον Εθνικό Δρυμό της Οίτης (Β.Δ. 1966), περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, χαρακτηρίζονται οι παρακάτω:

1. Αισθητικό δάσος Τιθορέας: ιδρύθηκε το 1979 και καταλαμβάνει έκταση 2000 στρ. Έχουν κατασκευαστεί πεζόδρομοι, σκαλοπάτια, χώροι στάθμευσης οχημάτων, περιποίηση και βελτίωση της βλάστησης.

2. Περιοχές με σπορδιμλλη φυσική ομορφιά στον Τυμφρηστό -ελατοδάση περιοχής Κόψης - Μερκάδας - Μαυρίλου - Νεοχωρίου στα όρια του Νομού με Ευρυτανία, έρυσάδαση Παλαιοκάστρου - Δίκαστρου - Ροβολαρίου.

Το στοιχείο που δεσπόζει σε ολόκληρη την παραπάνω περιοχή είναι το Βελούχι, με τον υποβλητικό του όγκο.

Με όλα τα παραπάνω και σε συνδυασμό με το Α Μέρος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Νομός μας χαρακτηρίζεται από το αειόλογο (και άγνωστο) φυσικό περιβάλλον περισσότερο, παρά για την ύπαρξη αειόλογων αρχιτεκτονικών στοιχείων (παραδοσιακού οικισμού, θήλακες κλπ).

1.2. ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Η περιοχή μελέτης του Β μέρους επεκτείνεται στο υπόλοιπο του Νομού από αυτό που εξετάστηκε στο Α Μέρος και συμπληρώνει τους ορεινούς όγκους: Τυμφρηστού, Ορθύρας, Παρνασσού.

Συγκεκριμένα, εντοπίζεται στην περιοχή που βρίσκεται Βόρεια του οδικού άξονα Λαμίας-Καρπενησίου, περιλαμβάνει δε και μεμονωμένα τους οικισμούς Λογγύτσι (Στυλίδας), Παλαμά (Δομοκού), Τιθορέα (Λοκρίδας).

Με τους παραπάνω οικισμούς θεωρούμε ότι ολοκληρώνεται η εικόνα του Νομού.

Τα κομψότατα χωριά μας ενδιαφέρουν στο βαθμό που βρίσκονται πάνω σε άξονες προσπέλασης.

Η περιοχή Μελέτης όπως ορίστηκε στο Β Μέρος διακρίνεται στα εξής τμήματα (υποπεριοχές).

1. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΚΡΑΚΩΜΗΣ:

1. Μακρακώμη	300μ.
2. Πελέα	260μ.
3. Λιτόσελο	720μ.
4. Βίτολη	220μ.
5. Ροβολιάρι	800μ.
6. Τσούκα	600μ.
7. Μεσοχώρι (πρώην Πόπηα)	760μ.
8. Παλιά Γιαννιτσού	950μ.
9. Γιαννιτσού	430μ.
10. Πλατύσταμο	190μ.
11. Λουτρά Πλατυστάμου	210μ.
12. Ασβέστης	550μ.
13. Αρχάνι	200μ.
14. Μάκρη	125μ.
15. Τρίλοφο (πρώην Κούρναβο)	580μ.
16. Γραμμένη	180μ.
17. Παλιούρι	110μ.
18. Καστρί	110μ.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ

19. Αγ. Γεώργιος	-350μ.
20. Νεοχωράκι	-320μ.
21. Παλαιόκαστρο	-780μ.

22. Δίκαστρο	-800μ.
23. Περίβλεπτο	-850μ.
24. Πιτσιωτά	-800μ.
25. Τυμφρηστός (πρώην Κάψη)	-820μ.
26. Μεσαία Κάψη	-840μ.
27. Μεγάλη Κάψη	-850μ.
28. Μερκάδα	-850μ.
29. Μαυρίλο	-920μ.
30. Νεοχώρι Τυμφρησταίου (πρώην Γκοστριάδα)	-800μ.

2. ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΙΑΝΟΚΛΑΔΙΟΥ

1. Λιανοκλάδι	
2. Αμούρι	
3. Ζηλευτά	+100μ.
4. Στύρφακα	-190μ.
5. Μοσχοκαρυά (πρώην Δερβέν - Καρυάς)	-670μ.
6. Λυγαριά	-150μ.

3. ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΥΛΙΔΑΣ - ΛΟΓΓΙΤΣΙ, -740μ.

4. ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΟΚΡΙΔΑΣ - ΤΙΘΟΡΕΑ (πρώην Βελλίτσα)

5. ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΟΜΟΚΟΥ - ΠΑΛΑΜΑΣ, -750μ.

1.3. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι παραπάνω οικισμοί είναι σε γενικές γραμμές όμοια με εκείνη που αναλύθηκε στο Α μέρος της Μελέτης: Ερήμωση, Πληθυσμιακή συρρίκνωση, κακή προσπέλαση - Βατότητα δρόμων, άσχημες καιρικές συνθήκες. Χαρακτηριστικό είναι το φαινόμενο της κατάρρευσης και σύμπτυξης των Δημοτικών Σχολείων, καθώς και η επικείμενη κατάρρευση των Αγροτικών Ιατρείων.

Τα χωριά που υπάγονται στην επιρροή της Μακροκώμης ανήκουν στην προβληματική, δυσπρόσιτη Δυτική Φθιώτιδα: Χαρακτηρίζονται από την εγκατάλειψη και πληθυσμό που αποτελείται κύρια από γεροντικές ηλικίες, με ερωτηματικό για το μέλλον τους. Τα προηγούμενα χρόνια, που η προσπέλαση ήταν καθ'όλα προβληματική, η επικοινωνία με τα πεδινά αστικά κέντρα αδύνατη, η περιοχή αυτή έχει μείνει παροιμιώδης για την καθυστέρηση του πληθυσμού (κατά την έκφραση "πίσω από τον κόσμο").

Οικισμοί γνωστοί με δράση σε ιστορικές περιόδους (Μαυρίλο- με μπαρουτόμυλους κατά την Τουρκοκρατία, Κούρναβο, με μάχες κατά την περίοδο της Γερμανικής

Κατοχής κ.α), βρίσκονται στα πρόθυρα της ολοκληρωτικής ερήμωσης. Ο πληθυσμός έχει μετακινηθεί σε μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Λομία) και είναι φανερό ότι θα καταλήξουν πλέον μόνο ως θερινοί - παροθεριστικοί οικισμοί.

Μία σειρά οικισμών ερημώνει τους χειμερινούς μήνες, οπότε οι κάτοικοι μεταναστεύουν σε κοντινά κέντρα πεδινά και επιστρέφουν από άνοιξη στα σπίτια τους. Στην περιοχή της Δυτικής φθιώτιδας, η Μακροκώμη παίζει ρόλο σημαντικό, συγκεντρώνοντας πληθυσμό από Πιτσιωτά, Δίκαστρα, Μαυρίλα, Πάππα, Ροβολιάρη, Λιτόσελο κ.λ.π.

Άκρoία είναι η περίπτωση του Λογγιτσιού στην περιοχή της Στυλίδας, όπου δεν υπάρχει κανένας κάτοικος (φαίνεται και στις φωτογραφίες η έλλειψη κάθε έννοιας ζωής στο χωριό): οι κάτοικοι μεταναστεύουν πρόσκαιρα στην Στυλίδα και σε "χειμοδιά" - στάνες, σε χαμηλότερα υψόμετρα.

Ενδεικτικός της πληθυσμιακής κατάστασης είναι ο παρακάτω πίνακας (ΕΣΥΕ 1981).

0-200 κάτοικοι:	Μεσ. Κάψη, Μεγ. Κάψη, Μαυρίλα, Νεοχώρι Τυμφρηστού, Παλαιόκαστρο, Περίβλεπτο, Πιτσιωτά, Ροβολιάρη, Λιτόσελο, Μεσοχώρι, (Πάππα), Τρίλοφο, (Κούρνοβο), Πολιά Γιαννιτσού, Πλατύστομο, Λ. Πλατυστόμου, Νεοχωράκι, Ασβέστης, Παλομάς, Λογγίτσι.
201-500 κάτοικοι:	Δίκαστρα, Μερκόδα, Γραμμένη, Μοσχακαριά, Αρχάνι, Βίτολη, Πτελέα, Καστρί, Στύρφακα.
501-1000 κάτοικοι:	Αγ. Γεώργιος, Τυμφρηστός (Κάψη), Γιαννιτσού, Τσούκα.
1001-2000 κάτοικοι:	Τιθορέα (Βελλίτσα), Λιανοκλάδι.
2000 και πάνω:	Μακροκώμη.

Θα σημειώσουμε επίσης την περίπτωση του οικισμού Πολυμό Δομοκού που μεταφέρεται στα πλαίσια της ΕΠΑ σε νέου οικισμό στο οροπέδιο (50 μ. χαμηλότερα και σε 2 χλμ απόσταση) και εγκαταλείπεται σιγά σιγά από τους κατοίκους.

Πορεία, στάσιμη παρουσιάζουν οι οικισμοί: Αγ. Γεώργιος, Γιαννιτσού, Αρχάνι, Λ. Πλατυστόμου, Τιθορέα.

Πορεία δυναμική παρουσιάζουν οι οικισμοί: Μακροκώμη, Λιανοκλάδι.

Οικισμοί που εμφανίζουν κίνηση κατά την θερινή περίοδο, η κίνηση εποχιακή, είναι οι: Μαυρίλα, Μερκόδα, Τυμφρηστός, Παλαιόκαστρο, Λ. Πλατυστόμου, Μεγ. Κάψη και σε μικρότερο βαθμό όλοι οι άλλοι.

Θα τονίσουμε ότι οι οικισμοί που συγκράτησαν ή αύξησαν τον πληθυσμό τους είναι εκείνοι που διατρέ-

χονται από κύριες οδικές αρτηρίες και συγκεκριμένα την εθνική οδό Λαμίας - Καρπενησίου. Κατά δεύτερο λόγο, όσοι βρίσκονται σε επαρχιακό δίκτυο, όπως πρόσβαση προς Φουρνά Ευρυτανίας, σύνδεση με Νομό Κορινθίας, ή όσοι έχουν εύφορες εκτάσεις που καλλιεργούνται (Τσούκκα, Στύρφακα, Μασχοκαρυά, Γιαννιτσού, Βελλίτσα κ.λ.π.

Η προσπέλαση και η βατότητα των δρόμων αποτελεί πάντα βασικό παράγοντα διατήρησης του πληθυσμού κάθε οικισμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι σ' αυτή τη περιοχή διοργανώνονταν μέχρι πρόσφατα διεθνείς αγώνες ράλλυ (ειδική διαδρομή του "ράλλυ Ακρόπολη", που περνούσε από Τσούκκα, Στύρφακα, Μασχοκαρυά κλπ) μέχρι την ασφαλίστευση των δρόμων αυτών. Η κακή κατάσταση του οδοστρώματος, σε συνδυασμό με την κακή χόραξη και τις επιπτώσεις από τις άσχημες καιρικές συνθήκες του χειμώνα, καθιστούν πολλά χωριά απρόσιτα για πολλούς μήνες - Ροβολιάρι, Λιτόσελο, Πιτσιωτά, Νεοχώρι Τυμφρηστού, Πάππα, Λογγίτσι.

Σε πιά πλεονεκτική κατάσταση βρίσκονται χωριά με τσιμεντοστρωμένους και ασφαλιστρωμένους δρόμους, ή δρόμους που συντηρούνται τακτικά: Μεγ. Κάψη, Μερκάδα, Μαυρίλο, Παλαιόκαστρο, Δίκαστρο, Τσούκκα, Γιαννιτσού, Τρίλοφο, Μασχοκαρυά.

Πρόβλημα δημιουργείται από παγετό τον χειμώνα, που συγκεντρώνεται και διατηρείται για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Στοιχείο σημαντικό, θεωρούμε την σύνδεση της περιοχής Μακρακώμης - Δυτ. Φθιώτιδας με την περιοχή Δομοκού μέσα από τον οδικό άξονα που διαμορφώνεται (Βελτίωση - διαπλάτυση, μελλοντική ασφαλίστευση) μέσα από Γραμμένη - Τρίλοφο - Αγ. Στέφανο Δομοκού.

1.4. ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ως αξιολογικά στοιχεία εξετάζουμε εκείνα που έχουν σχέση με το φυσικό περιβάλλον, την ιστορία του τόπου (αρχαιολογικοί χώροι και νεώτερα μνημεία), Ιαματικές πηγές, χωριά με διατηρημένα παραδοσιακά στοιχεία σε τμήμα ή και σε σύνολο, καθώς και στο επίπεδο του μοναδικού κτίσματος.

Λιγότερο ή περισσότερο γνωστά στοιχεία εντοπίσαμε τα παρακάτω:

- 1) Διέλευση προς Καρπενήσι, Φουρνά Ν. Ευρυτανίας.
- 2) Άμεση γειτνίαση με το Βελούχι - εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον με ελατοδάση - Χιονοδρομικό Κέντρο - Καταφύγιο ΕΟΣ.

3) Ιαματικές πηγές Λ. Πλατυστόμου, ιδιαίτερα για νεφροπαθείς.

4) Μονή Αντίνιτσας

5) Χωριά και καταλύματα με τουριστική κίνηση: Τυμφησιός, Παλαιόκαστρο, Αγ. Γεώργιος, Χάνια Πανέτσου και Πλατανιά.

6) Οικισμοί με αξιόλογο φυσικό περιβάλλον, θέση αμφιθεατρική και στοιχεία αρχιτεκτονικά: Μερκάδα, Μαυρίλο, Αγ. Γεώργιος, Λογγίτσι, Τιθορέα, Παλαμάς.

7) Οι ναοί: Αγ. Δημητρίου Μαυρίλου (18ος αιώνας) και Αγ. Γεωργίου Μεσοχωρίου Μακρακώμης (Πάππας - 12ου αι.), δείγματα εξαιρετικά εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.

Σίγουρα, στην περιοχή που εξετάζουμε στο Β Μέρος, λείπουν τα δυναμικά στοιχεία του Α Μέρους, που καθιστούν τον Νομό γνωστό σε πανελλήνια και διεθνή κλίμακα - στοιχεία ιστορικά (Θερμοπύλες, Γοργόποταμος κ.λ.π.), γεωφυσικά (Εθνικός Δρυμός), μνημεία νεώτερα (Ιερή Μονή Αγιάθωνος, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας).

Είναι λοιπόν, μία περιοχή άγνωστη στον κόσμο, ακόμη και σε επίπεδο Νομού· περιοχή, που χαρακτηρίζεται από την εγκατάλειψη και την καθυστέρηση, γνωστή μόνο στους φυσιολατρικούς και κυνηγετικούς κύκλους.

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το Βελούχι

1.

Βαυρίλο

2.

Δρόμος Βαυκωρίτσου-
Αε Τριάδας-Φουρνάς
(προς Ευρυτανία).

3.

Διακλάδωση προς Φουρνή-
Ρεσζίνα - Παλαιόκαστρο.

4.

5.

Νεοχώρι Τιμφροπόλι

Κόπος Αγ. Παναγιώτης Πίνδος (1190 μ.Χ.)
9.

Εξωτερική τοιχογραφία
κόπος Αγ. Παναγιώτης Πίνδος
(10. π.κ.)

Κόπος Αγ. Δυοκλείου
11. Κλαβρί (18ος αι.)

ΟΙΚΙΣΜΟΙ.

Λοκίτσι

6.

Δικαίφο

7.

Τιθορέα
(Βελιτσα).

8.

Tosivka.

12.

Tosivka.

13.

14. Τιδόρεια (Βελήτσα).

Τυμφοχισιά (Λιάδα) 15.

16.

Παλαμάν.
Τυπος παραθύρου με κυκλικό υπέρθυρο.

Παλατιός

17.

60%

Λοκρίτσι.

18.

Λοκρίτσι.

19.

20. Παλαμάς. Τα λαβύρινθοι αγκυλωτάρια και οι λαμπάδες, δείχνουν την προσεχόμενη καταστροφή.

21.

Παλαμάς — χαρακτηριστικός τύπος διοροφού σπιτιού.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

2.1 ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΥΜΦΗΡΗΣΤΟΥ - ΟΡΘΡΥΟΣ

Περιλαμβάνει τρεις ενότητες οικισμών, που διακρίνονται μεταξύ τους, ως προς το φυσικό περιβάλλον (ορεινό όγκο Τυμφηροπού - Ορθύρος) τα χαρακτηριστικά του δομημένου περιβάλλοντος και την χωροταξική τους διάρθρωση:

- την περιοχή Τυμφηροπού με κέντρο τον Αγ. Γεώργιο και η οποία υπάγεται διοικητικά στην Μακρακώμη,
- την ενότητα οικισμών στους πρόποδες του Τυμφηροπού και Ορθύρος που επίσης υπάγονται διοικητικά στην Μακρακώμη,
- την ενότητα Λειανοκλαδίου, μέσα στην ακτίνα επιρροής, κάτω των 30χλμ. από την πρωτεύουσα του Νομού, την Λαμία.

α. ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΥΜΦΗΡΗΣΤΟΥ - ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Περιλαμβάνει 12 ορεινούς οικισμούς: Αγ. Γεώργιος, Δίκαστρο, Περίβλεπτο, Πιτσιωτά, Τυμφηροτός (Κόψη), Μεσαία Κόψη, Μεγ. Κόψη, Μερκόδα, Μαυρίλο, Νεοχώρι, Νεοχωράκι.

Εκτείνεται στον ορεινό όγκο του Τυμφηροπού που ορίζεται:

- Ανατολικά: Από τον κυρίως παραπόταμο του Σπερχειού που σχηματίζεται από την συμβολή δύο χειμάρροπατών (των αποκαλούμενων "Πετσιώτικο" και "Μαυριλιώτικο" ρέμμα) καθώς και από τον οδικό άξονα Αγ. Γεωργίου, Δίκαστρου, Περίβλεπτου, Πιτσιωτών.
- Δυτικά και Βορειοδυτικά: από τα διοικητικά όρια Ν. Ευρυτανίας και Φθιώτιδας.
- Βόρεια: από τα διοικ. όρια Ν. Φθιώτιδας - Καρδίτσας
- Νότια: από τον οδικό άξονα Εθνικής Οδού Λαμίας - Καρπενησίου.

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Πρόκειται για το δυτικό τμήμα (μέσα στα όρια του Ν. Φθιώτιδας) του ορεινού συγκροτήματος Τυμφηροπού.

Η μορφολογία του εδάφους χαρακτηρίζεται για τις ιδιαίτερα ισχυρές κλίσεις πάνω από 30%, με έντονο υδρογραφικό δίκτυο.

Από τις κοίτες συλλογής ομβρίων και μη υδάτων, με τις μεγάλες απορροές που καταλήγουν στον Σπερχειό, διαμορφώνονται δύο χαρακτηριστικές περιοχές εκβολών, η μία στον Αγ. Γεώργιο (Κακόρεμα) και η άλλη μεταξύ Πτελέας και Βίτολης (εκβολές Ρουστιανίτη).

Όσον αφορά την γεωλογία⁴ της περιοχής και σε αναφορά με τις γεωτεκτονικές ενότητες στον Τυμφρηστό, εμφανίζεται φλύσχη Ανατολικής Πίνδου (Θάνιο - Ηώκαινο).

Χαρακτηρίζεται από αργίλλους και ιλυόλιθους, σε συχνές εναλλαγές με λεπτά στρώματα γραουβάκη. Ακόμα έχουμε γραουβάκες, ψαμμίτες και λεπτομερή κροκαλοπαγή με παρεμβολές σχιστόλιθων. Παρατηρείται έντονη πτύχωση και λεπίωση με λέπια επωθημένα το ένα επί του άλλου από Α προς Δ.

Τεταρτογενείς σχηματισμοί: ριπίδια και κώνοι κορημάτων αναπτύσσονται στις εξόδους των χειμάρρων και αποτελούνται από κροκάλες, λατύπες και αργίλλους. Προσχώσεις κοιλάδων (στα χαμηλότερα τοπογραφικά τμήματα της περιοχής - αποτελούμενες από πηλούς, αργίλλους, άμμους και κροκαλολατύπες.

Σύγχρονες αποθέσεις του ποταμού Σπερχειού κατά μήκος του ρου του.

Η λιθοδολογική σύσταση του φλύσχη (ο οποίος εμφανίζεται σε μεγάλη έκταση στην περιοχή) η διεύθυνση και η κλίση των στρωμάτων του, η τεκτονική του καταπόνηση, η ύπαρξη επιφανειακών και υπογείων νερών, έχουν σαν αποτέλεσμα την διαταραχή των συνθηκών ευστάθειας των πρηνών και την εκδήλωση καταλισθήσεων.

Στην περιοχή έχουν εκδηλωθεί καταλισθήσεις (μικρής κυρίως έκτασης) στους παρακάτω οικισμούς: Κάψη, Παλαιοκάστρο, Δίκαστρο, Περίβλεπτο, Τυμφρηστός (μεγάλης έκτασης).

Η εκδήλωση καταλισθήσεων έχει σαν αποτέλεσμα την μεταβολή του ανάγλυφου της περιοχής, την καταστροφή της δασοκάλυψης, των καλλιεργειών, των δομημένων περιοχών και των τεχνικών έργων (δρόμοι κλπ.).

Όσον αφορά την υδρογεωλογία της περιοχής, αναπτύσσεται παρακάτω, από κοινού με την περιοχή Ορθρως.

Το Δασικό σύμπλεγμα Τυμφρηστού (τμήμα Ν. Φθιώτιδας) περιλαμβάνει 185000 στρ.

Καλύπτεται από ελατοδάση που δημιουργούν εικόνες μεγάλης ομορφιάς, με θέα προς την κοιλάδα του Σπερχειού κάτω από τον υποβλητικό όγκο του Βελουχίου.

Τα ελατοδάση βρίσκονται προς τα όρια του Νομού με την Ευρυτανία, ενώ οι περιοχές Παλαιοκάστρου - Δίκαστρου - Πιτσιωτών καλύπτονται από πυκνά δρυοδάση - τόπους γνωστούς στους κυνηγετικούς κύκλους.

Στις περιοχές αυτές γίνεται εκτεταμένη καλλιέργεια χριστουγεννιάτικων δενδρυλίων ελάτης.

1. Στοιχεία από γεωτεχνικές εκθέσεις του ΙΓΜΕ.

ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

Βασική οδική αρτηρία από την οποία διέρχεται όλη η υπερτοπική κίνηση, από το σύνολο του οδικού δικτύου προς Καρπενήσι Ευρυτανίας, είναι η εθνική οδός Λαμίας - Καρπενησίου.

Κατευθύνεται παράλληλα και από την πλευρά της Βόρειας όχθης του Σπερχειού, ο οποίος αποτελεί το φυσικό όριο της περιοχής προς Νότο.

Όσον αφορά το δευτερεύον δίκτυο εξυπηρέτησης οικισμών της Δυτ. Φθιώτιδας, περιλαμβάνει:

- Τον άξονα που ξεκινάει (με οφειηρία τον Αγ Γεώργιο) από τον εθνικό άξονα της Καρπενησίου και προς Βορρά, ενώ σε απόσταση 10 χλμ. χωρίζεται σε δύο σκέλη, που συνδέουν αντίστοιχα τους οικισμούς:

- α) Δίκαστρο, Περίβλεπτο, Πιτσιωτά.
- β) Παλαιόκαστρο, Φουρνά Ευρυτανίας.

- Τον άξονα που ξεκινάει πριν τη Μεσαία Κάψη και συνδέει τους οικισμούς Μεγ. Κάψη, Μερκάδα, Μαυρίλο, Νεοχώρι, Αγ. Τριάδα Ευρυτανίας.

Όσον αφορά το δασικό - αγροακτηνοτροφικό δίκτυο δρόμων, επισημαίνεται: Ο δασικός άξονας που συνδέει τους οικισμούς Νεοχώρι, Παλαιόκαστρο αφού διαπεράσει τμήμα του Ν. Ευρυτανίας και ταυτίζεται κατά τμήμα του με τον άξονα Αγ. Γεωργίου - Φουρνά.

Πρόκειται για περιοχή του ορεινού συγκροτήματος Τυμφρηστού, ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με πανύψηλα έλατα και εν γένει στοιχεία που προσφέρονται για ανάδειξη και προβολή της σε συνδυασμό με προτάσεις ανάπτυξης των εκεί οικισμών σαν πόλων ανάπτυξης χειμερινού τουρισμού.

Βατότητα δικτύου:

Όπως επισημαίνεται και από την μελέτη χωροταξικής αναγνώρισης του νομού, ο εθνικός άξονας Λαμίας - Καρπενησίου, εμφανίζει προβλήματα, καθ' όλο το τμήμα του, στην περιοχή Τυμφρηστού και τα οποία εντοπίζονται στα παρακάτω:

- βελτιώσεις στην χαραξή του
- προβλήματα κατολισθήσεων και συντήρησής του εν γένει
- μη δυνατότητα προσπέλασης του λόγω χιονοπτώσεων - παγετού, στην περιοχή Ράχης Τυμφρηστού, ιδιαίτερα συχνά, σ όλη τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου και με αποτέλεσμα την εμφανέστατη μείωση της κίνησης προς χιονοδρομικό κέντρο Βελουχίου, όταν μάλιστα σ' αυτή την κίνηση οφείλουν την βιωσιμότητά τους μια σειρά οικισμών που βρίσκονται πάνω σ αυτόν τον άξονα.

Δευτερεύον δίκτυο:

α) Ο άξονας Αγ. Γεωργίου - Πιτσιωτών, είναι ασφαλτοστρωμένος μέχρι την Φουρνά Ευρυτανίας, περνώντας μέσα από το Παλαιόκαστρο, καθώς και μέχρι τον οικισμό Δίκαστρο, με κακή ποιότητα υποδομής και οδοστρώματος γι αυτό το τμήμα εξασφαλίζοντας ωστόσο ανεκτή δυνατότητα επικοινωνίας μέχρι το Δίκαστρο.

Ιδιαίτερα προβληματική κατά την χειμερινή περίοδο έως αδύνατη καθίσταται η οδική επικοινωνία των οικισμών Περίβλεπτο - Πιτσιωτών, όπου η τελευταία συντήρηση του δρόμου με χαλικόστρωση έχει γίνει το 1985.

β) Ο άξονας Μεσ. Κάψης - Μεγ. Κάψης - μερκάδας - Μαυρίλου - Νεοχωρίου, εξασφαλίζει κάποια σχετικά άνετη πρόσβαση μέχρι το Μαυρίλο, αν και είναι απαραίτητα έργα βελτίωσης της χάραξης του και γενικότερης υποδομής. Το τμήμα Μαυρίλου - Νεοχωρίου δεν είναι ασφαλτοστρωμένο με προβλήματα προσπέλασης λόγω των ευμετάβλητων καιρικών συνθηκών, στη διάρκεια του χειμώνα, ενώ το τμήμα Νεοχωρίου - Αγ. Τριάδας Ευρυτανίας είναι σε πολύ άσχημη κατάσταση που καθιστά την διέλευση ιδιαίτερα προβληματική.

γ) Ανάλογη είναι η εικόνα και για το υπόλοιπο οδικό δίκτυο της περιοχής.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΦΘΡΑΣΗ

Μεταξύ των οικισμών της περιοχής Τυμφρηστού υπάρχουν οι εξής κατηγοριοποιήσεις πληθυσμιακών μεγεθών:

- 0-200 κατ. οι οικισμοί: Πιτσιωτά, Μεγ. Κάψη, Περίβλεπτο, Νεοχώρι.
- 201-500 κατ. οι οικισμοί: Δίκαστρο, Μερκάδα, Μαυρίλο, Παλαιόκαστρο.
- 501-1000 κατ. οι οικισμοί: Αγ. Γεώργιος, Τυμφρηστός.

Η Μακρακώμη είναι κέντρο Β βαθμού (επίπεδου επαρχίας), ανήκει στην κατηγορία των οικισμών μέχρι 2000 κατ και επηρεάζει τους οικισμούς που βρίσκονται βόρεια του Σπερχειού (βόρεια, ανατολικά και δυτικά της πόλης) και οριοθετείται ανατολικά από την οικιστική ενότητα Λεονοκλαδίου.

Ο Αγ. Γεώργιος (κεφαλοχώρι της περιοχής) λειτουργεί ως κέντρο (α βαθμού) επίπεδου κοινότητας με αγροιατρείο και χωροφυλακή και με ακτίνα επιρροής που το ανατολικό της όριο φτάνει μέχρι και το Ροβολιάρι. Από την οριοθέτηση των οικιστικών ενότητων που εγκρίθηκαν με Π.Δ. τελευταία, στον Αγ. Γεώργιο υπάγονται οι οικισμοί Παλαιόκαστρο, Δίκαστρο, Περί-

βλεπτο, Πιτσιωτά.

Σήμερα ως προς την περίθαλψη (αγροτ. ιατρεία) καλύπτει τους οικισμούς: Βίτολη, Πελέα, Νεοχωράκι, Λιτόσελο, Παλαιόκαστρο, Δίκαστρο, Περίβλεπτο, Πιτσιωτά.

Ως προς την πρωτοβάθμια εκπαίδευση καλύπτει τους οικισμούς: Παλαιόκαστρο, Δίκαστρο.

Ως προς την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τους οικισμούς: Πελέα, Τυμφρηστός, Μεσαία Κάψη, Μεγάλη Κάψη, Μερκάδα, Μουρίλο, Παλαιόκαστρο, Δίκαστρο και Αγ. Τριάδα και Πετράλωνα (Ν. Ευρυτανίας).

Οι οικισμοί που δεν έχουν δημ. εκπαίδευση και δεν εξυπηρετούνται από άλλο οικισμό είναι το Περίβλεπτο, Πιτσιωτά.

Σαν δεύτερο υπόκεντρο της περιοχής λειτουργεί ο Τυμφρηστός με αγροτ. ιατρεία και χωροφυλακή και στην οικιστική ενότητα τουσπούου υπάγονται οι οικισμοί Μεσαία Κάψη, Μεγάλη Κάψη, Μερκάδα, Μουρίλο, Νεοχωράκι.

Όσον αφορά την διάρθρωση της απασχόλησης αναφέρεται στον πρωτογενή τομέα (γεωργία - κτηνοτροφία) και την εκμετάλλευση των δασών.

Η εκμετάλλευση του δημόσιου δάσους γίνεται με αυταρξία και με παραχώρηση στη συνέχεια των προϊόντων στους δασικούς συνεταιρισμούς για εμπορία ή με μίσθωση στους συνεταιρισμούς.

Όσον αφορά την εκμετάλλευση ιδιωτικών δασών, απασχολούνται 15 οικογένειες στο Παλαιόκαστρο και 65 στη Μερκάδα με την υλοτομία μικρών χριστουγεννιάτικων δέντρων, ενώ στους οικισμούς Περίβλεπτο και Πιτσιωτά έχει συγκροτηθεί συνεταιρισμός (8 άτομα) που εκμεταλλεύονται την μεγαλύτερη επιφάνεια δασικής έκτασης (η οποία ανήκει στα διοικητικά όρια αυτών των οικισμών) για χρήση βιομηχανικού ξύλου.

Αξίζει να αναφερθεί ότι τα προϊόντα υλοτομίας της περιοχής διατίθενται σε εργοστάσιο Ξυλείας στην Καρδίτσα (μέσω εμπόρου) και σε κανένα από τα 2 συνεταιριστικά εργοστάσια Ξυλείας Καρπενησίου και Φουρνάς (ΔΑΒΙΕ).

Στην περιοχή δεν υπάρχουν κέντρα, με κάποιο σοβαρό μέγεθος απασχόλησης. Πραγματοποιείται σημαντικό υψηλό ποσοστό του τριτογενή τομέα στον οικισμό Αγ. Γεωργίου, ο οποίος από παλιά λειτουργούσε σαν τοπικό κέντρο συγκέντρωσης και διάθεσης τοπικών προϊόντων και σ' αυτήν ακριβώς την λειτουργία σφείλει την ανάπτυξη του πάνω στον εθνικό άξονα Καρπενησίου.

Ως προς τον τομέα του τουρισμού (αν και δεν υπάρχουν αναπτυγμένα κέντρα στην περιοχή) επηρεάζονται οι οικισμοί που βρίσκονται πάνω στον άξονα Καρπε-

νσιού , ενώ μοναδική υποδομή υπάρχει στα δύο χάνια της περιοχής κοντά στην είσοδο του οικισμού Μεσαίας Κόψης.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γύρω στα 1810, σαν οικισμοί του δήμου Τυμφρησταίου με συνολικό πληθυσμό 3825 κατ. αναφέρονται οι: Μαυρίλο, Ζημιανή, Ζιώψη, Κανάλια, Κόψη (Μεγάλη, Μεσαία Πέρα), Κουκιά, Λευκάς, Μερκάδα, Μουτζουράκη, Νεοχώριον, Παλαιαχώριον, Περίλεπτον, Πιτσιωιά, Πουγκάκια, Πραφήτης Ηλίας.¹

Πρωτεύουσα του δήμου ήταν το Μαυρίλο (750 κατ. ενώ στην Κόψη (750 κατ.) ήταν η έδρα του ελληνικού σχολείου.

Ο δήμος υπαγόταν στην διακατοδοσία του ειρηνοδοτικού Μακρακώμης και στην αστυνομία Τυμφρησταίου.

Στην Τουρκοκρατία τα χωριά του Δήμου αυτού ονομάζονται "πολιτοχώρια" για τον λόγο ότι πολλοί από τους κατοίκους μετανάστευσαν στην Κων/πολη για εμπορικές δραστηριότητες.

Ο πρωτεύοντας ρόλος που διαδραμάτιζε το Μαυρίλο σαν κοινωνικό και διοικητικό κέντρο της περιοχής οφειλόταν στους μαρτυρόμηλους που ήταν εγκατεστημένοι εκεί και αποτελούσαν σπουδαιότατη παραγωγική και οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων.

Η εκκλησία του Αγ. Δημητρίου χτίστηκε με την συνδρομή των γερόντων και προεστών και αποτελούσε την σπουδαιότερη της περιοχής την περίοδο της τουρκοκρατίας και σε θέση , όπου δίπλα ήταν το νεκροταφείο.

Είναι κτίσμα μεταβυζαντινό του 18ου αιώνα (1728) καταρτημένο σε όλες τις εσωτερικές επιφάνειες με τοιχογραφίες λαϊκών τοιχογράφων της περιοχής και διακοσμηείται με Ευλόγλυπτα ταβάνια, τέμπλο κλπ. ηπειρώτικης τέχνης (Σχολή Αγιογράφων Φουρνάς).

Επίσης η εκκλησία της Αγ. Τριάδας Μεγάλης Κόψης είναι κτίσμα των μέσων του 18ου. αι. με λίγες τοιχογραφίες, χαρακτηριστικής τέχνης για την περιοχή.

Στη θέση "Κεφαλόβρυσο" όπου πηγάζει η πρώτη πηγή του Σπερχειού στο Νότιο άκρο του οικισμού Μαυρίλου, εικάζεται ότι ήταν το τέμενος και ο βωμός του θεοποιηθέντος Σπερχειού, όπως μνημονεύει ο Όμηρος. Κοντά στην ίδια πηγή, πριν από 150 περίπου χρόνια

---

1. ΦΘΙΩΤΙΣ - Ιωάννου Βορτσέλλα - Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ

ανακαλύφθηκαν αρχαία ερείπια και μικρό άγαλμα από λευκό μάρμαρο που ποριστόνγει τον έρωτα. Ο ιερέας του χωριού το κατέστρεψε ως είδωλο.

Σε λάφο και σε απόσταση 800 μ., Ν. του Παλαιόκαστρου σώζονται τα ερείπια αρχαίου ελληνικού κάστρου - τείχους, ισοδομικής τοιχοποιίας. Σε κάτοψη έχει σχήμα επίμηκες όμοιο με εκείνο της Λυγαριάς και φαίνεται ότι προστάτευε την ΒΔ πλευρά της κοιλάδας του Σπερχειού. Εικάζεται ότι ήταν περισσότερο τοπικής σημασίας, χωρίς να αποκλείεται η χρησιμότητά του για τους κατά καιρούς κυρίαρχους της περιοχής (Δάλορες, Αινιάνες, Αιτωλούς).

Από κτερίσματα των κατά καιρούς ανασκαφών, όπως νομίσματα Αινιάνων, Αιτωλών ή άλλα με κεφάλι Αθηνάς, εικάζεται ότι η θέση υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική κατά τους αρχαίους χρόνους.

Ο πληθυσμός παρουσιάζει πορεία φθίνουσα κυρίως μετά την Γερμανική κατοχή (κόπηκαν οι περισσότεροι οικισμοί) και τον εμφύλιο που ακολούθησε. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων έχει μεταναστεύσει στην Λαμία και Αθήνα. Οι κατ'εξοχήν γεροντικές ηλικίες, που έχουν απομείνει είναι ενδεικτικές της κατάστασης.

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Κατά κανόνα, βρίσκονται κτισμένοι σε όμορφες πλαγιές με θέα, αμφιθεατρικά προς τις χαράδρες. Αναλυτικότερα, η επιλογή της θέσης έχει γίνει με βάση:

- α) Την τοπογραφία της περιοχής, (θέση κατάλληλη για δόμηση και μάλιστα στις πλαγιές).
- β) Τον προσανατολισμό και τη θέα.
- γ) Τις συνθήκες ασφάλειας.
- δ) Την απόσταση από τους χώρους δουλειάς.
- ε) Την σύνδεση με άλλους οικισμούς (γεφύρια, μονοπάτια).
- στ) Την δυνατότητα οπτικής επικοινωνίας. Η οπτική επικοινωνία αποτελεί κριτήριο σημαντικό για την επιλογή της θέσης κάθε οικισμού και έχει άμεση σχέση με την ασφάλεια και τη σύνδεση του με τον τρόπο αυτό, τα χρόνια που δεν υπήρχαν τα σημερινά μέσα επικοινωνίας, πετυχαίνοντας τη γρήγορη μετάδοση μηνυμάτων (φωτιά, καπνός, καθρέπτης) από τον ένα οικισμό στον άλλο. Έτσι από τη σειρά Μεγ. Κόψη-Μερκάδα-Μουρίλο-Νεοχώρι υπάρχει οπτική επαφή με τους απέναντι οικισμούς (μεταξύ τους υπάρχει το Μαυριλιώτικο ρέμα) Περέβλεπτο, Παλιοχώρι, Δόκαστρο.

λόγω κατολισθήσεων ορισμένοι από τους οικισμούς έχουν μεταφερθεί (Μεσαία Κόψη) και άλλοι έχουν εξαφανιστεί όπως οι: Μουτζουράκη, Ζήψη, Ζημιανή.

Πολεοδομικά, παρουσιάζουν την κλασσική διάρθρωση των ορεινών οικισμών: μονοκεντρικού με ένα δηλ. κέντρο, την πλατεία και γύρω τα σπίτια ανεπτυγμένα κατά μαχαλάδες.

Η πλατεία κατά κανόνα βρίσκεται σε πλάτωμα με θέα, εφάπτεται στα σημαντικά κοινόχρηστα κτίσματα: εκκλησία, δημοτικό σχολείο, καφενεία και στο κέντρο της υπάρχει ο γνωστός πλάτανος.

Είναι ο χώρος όπου γίνονται όλες οι κοινωνικές συγκεντρώσεις και οι εμπορικές συναλλαγές των κατοίκων.

Οι μαχαλάδες είναι χτισμένοι με τρόπο ελεύθερο γύρω από το κέντρο με κριτήρια υπαγορεύμένα από την θέα, τον ηλιασμό και την κλίση του εδάφους. Κάθε μαχαλάς περιλαμβάνει οικογένειες της ίδιας φάρας ή γένους. Οι δρόμοι ακολουθούν τις υψομετρικές καμπύλες του εδάφους, με πλάτος όχι σταθερό.

Όσον αφορά την αρχιτεκτονική, τα κτίσματα είναι διόροφα, λιθόκτιστα, με πέτρα ακανόνιστη και εμφανείς ξυλοδεσιές (λιγότερο ή περισσότερο δουλεμένα) με στέγη τετράριχτη που για τα πλέον ορεινά έχει κλίση πάνω από το 30%. Έχουν εύλινο εξώστη στην κύρια πλευρά, στον οποίο καταλήγει εξωτερική εύλινη σκάλα και καλύπτεται με προεξοχή της στέγης.

Χαρακτηρίζονται για το μικρό τους μέγεθος και όγκο, με λίγες εξαιρέσεις.

Το σπίτι οργανώνεται σύμφωνα με το τυπικό σχήμα: στο ισόγειο βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι (αποθήκες, μαγειρεία) ή καταστήματα, ενώ στον όροφο οι κύριοι χώροι υποδοχής, ύπνου.

Σημαντική αλλοίωση στο χτισμένο περιβάλλον των οικισμών έχει επέλθει μετά το σεισμό του 1980 και τα δάνεα σεισμόπληκτων που ακολούθησαν: Οικοδομές έξω από την κλίμακα του οικισμού και του περιβάλλοντος με τα χαρακτηριστικά της οποιασδήποτε οικοδομής των αστικών κέντρων, 3όροφα και 4όροφα (Τυμφρηστός) λόγω κλίσης του εδάφους, όγκος συμπαγής, μεγάλος, εξώστες περιμετρικοί, γραμμικοί κλπ.

Εξχωρίζουν από άποψη αξιολογής θέας και ένταξης τους σε φυσικό περιβάλλον με πλούσια βλάστηση οι οικισμοί: Μεγ. Κόψη, Μερκάδα, Μουρίλο, Νεοχώρι.

Το Μουρίλο ιδιαίτερα είναι κτισμένο στην καταπράσινη ανατολική παρειά του όρους Τυμφρηστού, σε υψόμετρο 860μ., την αποκαλούμενη "Μουριλλιώτικο Βουνό" με φυγές προς την ψηλότερη κορυφή του Τυμφρηστού που συνθέτουν την εικόνα "αλπικού τοπίου". Η κεντρική πλατεία βρίσκεται ακριβώς στην είσοδο του χωριού και αποτελεί ένα αρκετά μεγάλο ορθογώνιο πλάτωμα του οποίου οι τρεις πλευρές

περιτριγυρίζονται από σπίτια ενώ η τέταρτη βλέπει ανατολικά, αρκετά υπερυψωμένη και με ελεύθερη θέα.

Στην ανατολική πλευρά αυτής της πλατείας είναι κτισμένη η εκκλησία του Αγ. Δημητρίου, όπως έχει αναπτυχθεί παραπάνω στα ιστορικά στοιχεία.

Στους οικισμούς Μερκάδα και Μαυρίλο εμφανίζεται κάποια έντονη τάση για ανοικοδόμηση καθώς και λειτουργία τους ως θέρετρα για τους ντόπιους που μένουν στα αστικά κέντρα, αν και τον υπόλοιπο χρόνο διαμένουν εκεί κυρίως γεροντικές ηλικίες (στο Μαυρίλο υπάρχει μόνο ένα ζευγάρι).

Ο οικισμός Τυμφρησός αναπτυγμένος σε μεγάλη έκταση, αποτελεί πέρασμα πάνω στον Εθνικό άξονα προς Κορπενήσι, εμφανίζοντας μεγαλύτερη κινητικότητα ακριβώς γι αυτόν τον λόγο.

Εδώ επίσης εμφανίζεται η εντονότερη τάση για αλλοίωση του δομημένου περιβάλλοντος από νέες οικοδομές, κυρίως ως προς την κλίμακα όπως προκύπτουν μέχρι και 4όροφα κτίσματα (Ξενώνας). Ο Ξενώνας που βρίσκεται υπό κατασκευή αποτελεί τον μοναδικό του είδους για την περιοχή εκτός από τα δύο χάνια, (Ιδιοκτησίας Πονέτσου και Πλατανιά) πριν την Μεσοία Κάφη.

Το πλέον ανεπτυγμένο από παλιά κέντρο της περιοχής είναι ο οικισμός του Αγ. Γεωργίου, ο οποίος αναπτύσσεται γραμμικά σε μεγάλο μήκος και μικρό βάθος (δύο οικοπέδων περίπου) πάνω στον άξονα προς Κορπενήσι.

Το Δίκαστρο που υπόκειται στην οικιστική ενότητα Αγ. Γεωργίου και με σχετικά άνετη πρόσβαση από αυτόν, καθώς είναι χωροθετημένο πάνω σε δύο λόφους αποτελεί έναν από τους οικισμούς με εντελώς καθαρή τη τυπική του οργάνωση σε μαχαλάδες που οφείλουν την δημιουργία τους τόσο στον σταδιακά κατά το παρελθόν εποίκισμό (μετακινούμενοι πληθυσμοί κτηνοτροφικών νομάδων) όσο και στην εγκατάσταση κατοίκων εκεί, από άλλους οικισμούς της περιοχής που έχουν πλέον εγκαταλειφτεί ή καταστραφεί.

Τα οικιστικά ημιαστικά κέντρα Σπερχειόδας - Μακροκώμης μέσα από τις προτάσεις (όπως ΒΙΠΑ, κοινωνική και τεχνική υποδομή) χωροταξικού σχεδιασμού του νομού, είναι αυτά που εικάζεται ότι θα συγκρατήσουν την περαιτέρω αφαίμαξη της περιοχής Δυτ. Φθιώτιδας από τις νέες και παραγωγικές ηλικίες που αναζητούν μέχρι τώρα εργασία στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι με την εισήγηση για τις αναπτυξιακές δυνατότητες του Νομού, που υποβλήθηκε το 1987-88 στη Νομαρχία, προτείνεται για την Δυτ. Φθιώτιδα η ένταξη της στην Δ. Ζώνη κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου 1262/82.

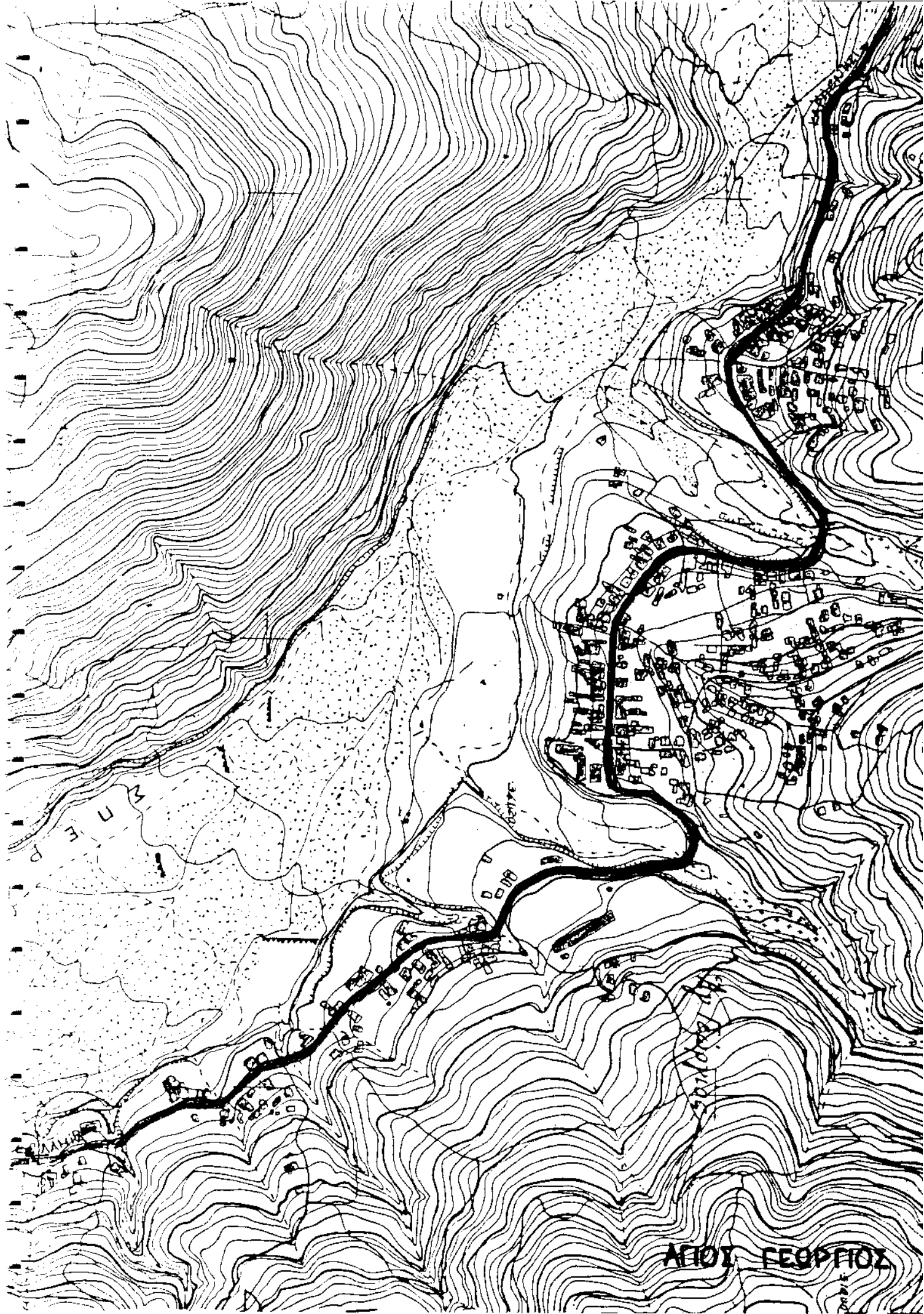
Επισημαίνεται το γεγονός ότι οι περισσότεροι οικισμοί παρουσιάζουν αυξημένη κίνηση με διπλάσιο πληθυσμό κατά τους θερινούς μήνες, λειτουργώντας σαν τόποι παραθερισμού και Β κατοικίας.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της περιοχής, είναι η κακή κατάσταση του οδικού δικτύου, που αποτελεί και τον μεγαλύτερο ανασταλτικό παράγοντα για την δυνατότητα πρόσβασης και διακίνησης κατοίκων και τουριστών με σκοπό την παραμονή ή την απλή διέλευση.

Πρόβλημα επίσης είναι και η κακή κατάσταση δικτύων ύδρευσης με αρκετές συγκρούσεις για το θέμα αυτό μεταξύ των οικισμών.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΥΜΦΗΣΤΟΥ

α/α	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΥΨΟΜ.	ΒΟΗΘΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΜΗΤΗΜΕΛΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΑΙΧΧΟ-ΛΙΕΣ	ΟΧΟ-ΛΕΙΑ	ΣΥΜΜΟΝ	ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΙΣ	ΕΡΓΑ	ΥΠΟΡΕΣ	
1.	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	350μ.	Ενδιαφέρουσα διάταξη Μερικά αθλοπαιδικά	Όμοιο τοπίο - Τυμφηστός		936 κατ.	Γενικά κτηνοτροφία Πολύτιμα, Εμπορία	Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο	Πέρασμα στο Καρπενήσι	Αγο. Ιατρείο Καταστήματα Καφενεία			
2.	ΔΙΚΑΣΤΡΟ	800μ.	Σε δυο φάσους- Ευδιαφ. Διοτάξη Λιδοκτίστα	Δρυοδάσος Όμοια θέα προς Βελλούνη(μαυρω)		200 κατ.	Κτηνοτροφία		Προς ΕΣΠΗ- ΡΕΤΡΗΣ ΕΚΟΛΕΙΩΝ	Καφενεία Πλατεία			
3.	ΜΑΥΡΙΛΟ	920μ.	Αξιόλογο με πάλιο λιδοκτίστα και νεοσπίτια	Όμοιο τοπίο- Ελατοδάσος	Ναός Αγ. Δημη- τρίου	100 γέροι (300 νέες)	Κτην/γία Συνταξ/κοί			Καφενεία Πλατεία			
4.	ΜΕΓ. ΚΑΩΗ	850μ.	Αμφιθεατρικός	Όμοιο τοπίο- Θέα Δάσος	Ναός Αγ. Τριάδας	192.	Κτηνοτροφία (Πολύτιμα Συνταξίονες)						
5.	ΜΕΡΚΑΔΑ	850μ.	Αμφιθεατρικός	Όμοιο τοπίο Θέα: Δάσος Ελάτης		400	Πολύτιμα (Δελφινία) Κτηνοτροφία			Καφενεία Πλατεία			
6.	ΜΕΣΑΙΑ ΚΑΩΗ	840μ.	Αδιάφορος			70			Πέρασμα στο Καρπενήσι				
7.	ΝΕΟΧΩΡΙ ΤΥΜΦΗΣΤΟΥ	800μ.	Μικροοικισμός με αξιόλογα στοίχεια	Χωμένο σε δάσος Ελάτης		100	Πολύτιμα- Κτηνοτροφία						(πρώην Κεοστριάδα)
8.	ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	780μ.	Αθροισμένος Νέες επεμβάσεις	Δάσος με άρως	Αρχονικό Δικαστικού Άου Αρχαία Ερείπια	219 (300 γέροι)	Συντα- ξίουχοί		Πέρασμα για Φούρα Κυνηδοί	Καφενείο-το- βέρνο - Δωμά- τια Ενοικία			
9.	ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟ	850μ.	Αδιάφορος	Δρυοδάση		45	Πολύτιμα						
10.	ΠΙΤΣΙΩΤΑ	800μ.	Αδιάφορος σε χαράδρα	Δρυοδάση Ελάτα υμνά		118 (30 κατ.)	Πολύτιμα Συνταξίονες						
11.	ΤΥΜΦΗΣΤΟΣ (ΚΑΩΗ)	820μ.	Μερικά αθλοπαιδικά Αμφιθεατρικός Επιπέδους εδάφος	Όμοιο τοπίο		504	Γενικά Κτηνοτροφία Εμπορία	Δημοτικό	Διέλευση προς Καρ- πενήσι	Αγο. Ιατρείο Καταστήματα			"Ράγες Τυμ- φηστός"
ΧΑΛΙ ΠΑΝΕΤΣΙΟΥ - ΧΑΛΙ ΠΛΑΤΑΝΙΑ					: στον οδικό αξονα Λαμίας-Καρπενήσιου, πριν του Τυμφηστός.								
1.	Παλιόκαστρο:	1154/4-3-64 (ΦΕΚ 91/10.3.64) 8945/23-8-63 (ΦΕΚ 389/3.9.63)		Αρχαία ερείπια πάνω σε Ελατοδάσος Πάση στα		Πάνω σε 612μ. ΚΑ του χωριού		Πάνω στο οποίο Παλιόκαστρο.		βρίσκεται η εκκλησία			

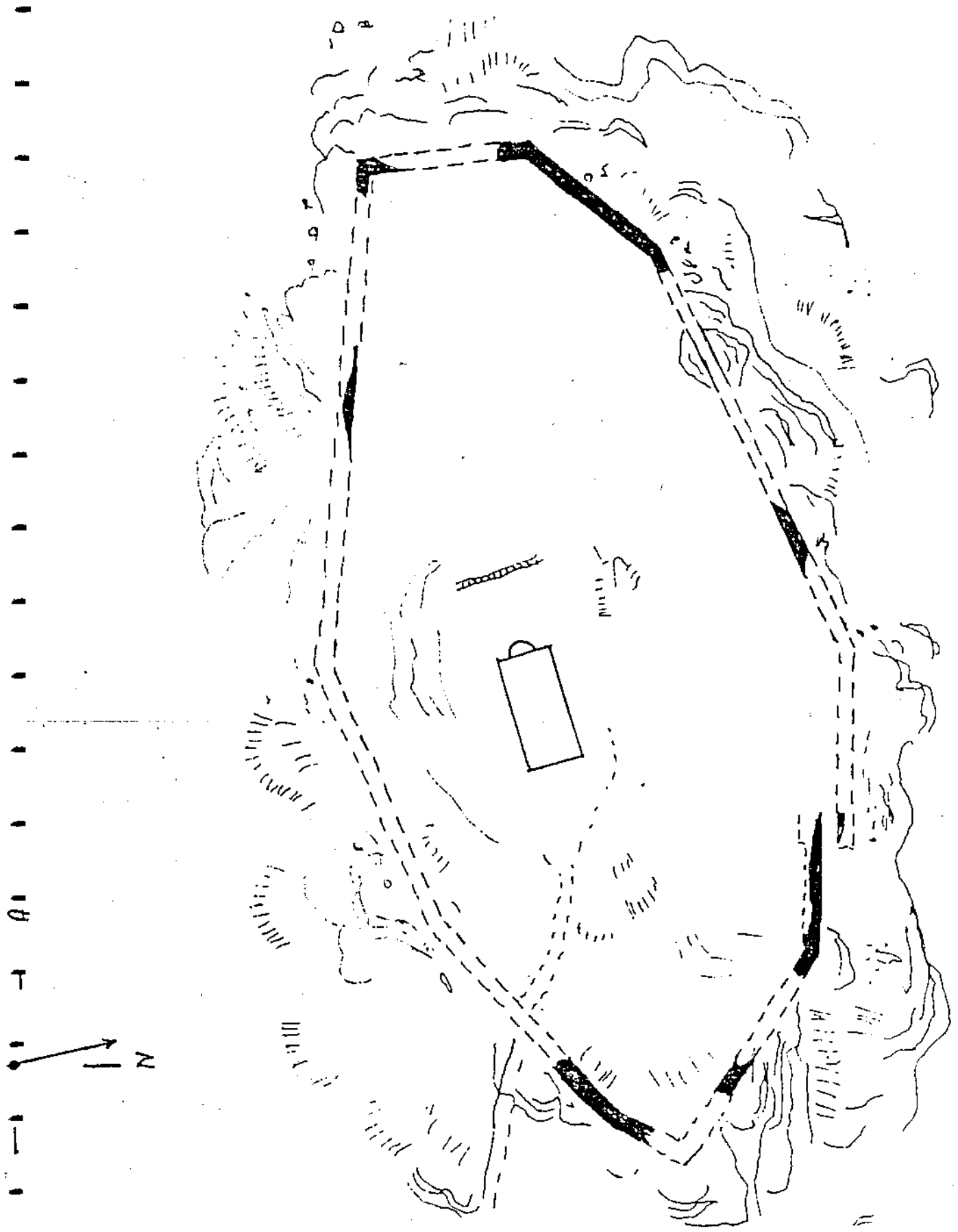
ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Σχεδ. 13. Κάτοψις άκροπόλεως Παλαιοκάστρου.
(Υ. Βεργίγνου).

ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ

Το Βελουχι από δρόμο
Μερκάδας - Μαυρίδου.

22.

Το χωριό Μαυρίδου
στην πλαιά Βελουχίου

23.

Περίοχη Αχ. Τριαδάς -
Φορμίας Ευρυτανίας.

24.

Δρόμος προς Νεκ.
Καύη - Νεραίδα.

25.

26. Περιοχή Τυμφοκλήσιου

Περιοχή Νεοκωπιάς.
27. Αξ. Τριάδας Αιφονίας.

Πυκνή βλάστηση με
ελατοδάση-καστανιές κλπ.
στην περιοχή Μαυρίλου.

28.

29.

Μαυρίλο.

30. Μεγάλη Κάψη.

31. Μεγ. Κάψη - Νερκοίδα.

32. Νερκοίδα.

33.

Πλατεία Μερικαίδας με χαρακτηριστικό πλάτανο και βρύση

34

Μαυρίλο - μερική άποψη οικισμού

35.

Μοναστήριον - ναός Αγ. Δημητρίου (1728 μ.Χ.), με ανακαι-
νισμένη στέγη και καλλιέργια Νότια και Βόρεια (Λεπι-
σκέυες μετά τον σεισμό του 1980).

36.

Μαυρίλο - μερικὴ ἀποψη.
Νέες καὶ παλιές κατασκευές.

37.

Μαυρίλο. Χαρακτηριστὸ Ἑλλήνο
μπάλκονι με σκαλιστὰ φερρούσια
καὶ στεγαστὸ. Τὸ μπάλκονι
ἀποτελεῖ τὸ μόνον διακοσμητικὸ
στοιχεῖο τῆς ὄψης.

38.

Νεοχώρι Τυμφρηστόν -
πλατεία χωριού
39.

Νεοχώρι Τυμφρηστόν -
Η νέα κατασκευή δια-
φέρει το παλιό σπίτι με
τα χαρακτηριστικά δια-
φορές.

Νεοχώρι Τυμφρηστόν -
Ερήμωση και εγκα-
τά λειψή.
41.

Τυμφρηστός (Καίτη)
Θεμελίωση κτίσεις των
εδαφους βοήθει στην
κατασκευή ποδοσφαιρικών
γέμων κατασκευών.

42.

Τυμφρηστός. Νέα κατα-
σκευη, διοροφη.

43.

Τυμφρηστός Κατα-
στήματα στο κεντρο
του οικισμού.

44.

Τυφφριστας (Κάρφι).

45. Ξύλινο Κιθαρίδι.

46. Λιθόστρωτος δρόμος.

Ο πολιτιστικός κώδικας
παραμένει ο ίδιος,
47. παρά τις επεμβάσεις.

Τυμφορηστός (Καίφη)

Παλιά κατοικία.

48.

49.

50.

Παλαιόκαστρο στο περιοχή Κλαυρίτου.

51.

Παλαιόκαστρο . Σπίτι Δικέτσουλου

54.

Περιοχή Δικαίου.

55.

Γαλαξιδαστρο.

Σημι Βυζαντινου.

52.

53.

Μηδικώνι.

Δικαστρο_

Οικισμός ανεπτυ-
χμένος σε δύο
λόφους (μαχαλάδες).

56.

57.

Λίγες αλωώσεις.

58.

Πιτσιωτά : το τελευταίο
γυρισό προς τα όρια
59. του νομού.

Πιτσιωτά γενική
60. άποψη.

61. Περιβάλλοντο.

Β. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΚΡΑΚΩΜΗΣ

Περιλαμβάνει Β ορεινά χωριά: Μεσοχώρι (Πάππα), Παλιό Γιαννιτσού, Γιαννιτσού, Ασβέστης, Λιτόσελο, Ροβολιάρι, Τσούκα, Τρίλοφο, και 10 πεδινά Μακρακώμη, Μάκρη, Πλατύστομο, Λ. Πλατυστόμου, Αρχάνι, Γραμμένη, Καστρί, Παλιούρι, Πελέα, Βίτολη.

Εκτείνεται σε τμήμα του Τυμφρηστού (ορεινά και πρόποδες) και σε τμήμα της Ορθρυσ που ορίζεται:

- Ανατολικά: από την περιοχή Κεντρικής Φθιώτιδας - Λειανοκλαδίου, μέσα από χαραδρώσεις της Ορθρυσ.
- Δυτικά: από την περιοχή Αγ. Γεωργίου όπως αυτή ορίστηκε πιο πάνω
- Βόρεια: από τα διοικητικά όρια Ν. Φθιώτιδας - Καρδίτσας και από την επάρχια Δομοκού (ακολουθώντας την γραμμή ράχης της Ορθρυσ)
- Νότια: από τον οδικό άξονα Εθνικής Οδού Λαμίας -Καρπενσιού και την παρ/λα προς αυτόν κοίτη του Σπερχειού ποταμού.

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Προκειται για τις υπώρειες του ορεινού συγκροτήματος Τυμφρηστού, που χωρίζεται ομαλά με τις υπώρειες της Δυτικής Ορθρυσ.

Η μορφολογία του εδάφους χαρακτηρίζεται για τις ήπιες κλίσεις την ποικιλία του ανάγλυφου και τα χαμηλά υψόμετρα που σβήνουν ομαλά στην κοιλάδα του Σπερχειού.

Τα υψόμετρα της περιοχής κυμαίνεται από 100μ. μέχρι 1280 μ. ενώ τα πιο ορεινά χωριά είναι η Παλιό Γιαννιτσού (950μ.), το Ροβολιάρι (800μ.), και τα πιο πεδινά το Καστρί και το Παλιούρι (110μ. - στις όχθες του Σπερχειού).

Διοτρύχεται από πολλά μικρά ρέματα - χειμαρροπόταμους που εκβάλλουν στον Σπερχειό (Λουγγιές, Βοϊδόρεμα κ.α.) καθώς και ρέματα που κατευθύνονται προς τον Νομό Καρδίτσας (Ρεντινιόρεμα, Παπίτσα κ.α.)

Σχετικά με την γεωλογία της περιοχής και σε ότι αφορά τις γεωτεχνικές ενότητες έχουμε 2 σχηματισμούς:¹

(1). Φλύσχη Ανατολικής Πίνδου στον Τυμφρηστό, όπως ακριβώς έχει αναλυθεί πιο πάνω.

---

(1) Φύλλα Χάρτη ΓΓΜΕ: Λαμία, Δομοκός, Λεοντάρι, Σπερχειός.

(II) Ζώνη Ανατολικής Ελλάδας (Υποπελαγονική) στην Ορθρυ, με βασικό χαρακτηριστικό την επικείμενη των νεοπλασιωτικών σχηματισμών σχιστοκερατολιθική διάπλαση με οφιδλίθους (Τριαδικά - Κατ. Κρητιδικά). Εδώ συναντώνται ερυθροί αργιλλικοί σχιστόλιθοι, κερατόλιθοι, μαργαικοί ασβεστόλιθοι, μάζες συμπαγών ασβεστόλιθων, περιδοτίτες, ολιβινίτες, δουνίτες, γάββροι, σερπεντινίτες, διαβάσες, δολερίτες, ανωκρητιδικός έως πωκαινικός φλύσχη και κροκαλοπαγή μέτριας μέχρι ισχυρής συνοχής (ολιγοκαινικά).

Σε ότι αφορά την υδρογεωλογία της περιοχής Μακρ ακώμης, ισχύουν τα εξής:

I. Υδροπερατοί σχηματισμοί: ως τέτοιοι θεωρούνται οι μεσοζωικοί ασβεστόλιθοι, τα κροκαλοπαγή του Ολιγόκαινου, τα αδρομερή υλικά των ριπιδίων και των κώνων κορημάτων, οι χονδρόκοκοι σχηματισμοί των προσχώσεων και οι σύγχρονες αποθέσεις του Σπερχειού. Εδώ έχουμε πηγές με σημαντική παροχή.

II. Ημιπερατοί σχηματισμοί: είναι ο ψαμμίτης του φλύσχη, οι λεπτομερείς αλουβιακές αποθέσεις και ο ελουβιακός μανδύας του φλύσχη και της σχιστοκερατολιθικής διάπλασης. Οι πηγές εδώ έχουν μικρή παροχή.

III. Αδιαπέρατοι σχηματισμοί: είναι τα ιζήματα της σχιστοκερατολιθικής διάπλασης, της αργιλλικής και ιλυώδους σύστασης τεταρτογενείς σχηματισμούς και τους αργιλλικούς σχιστόλιθους του φλύσχη.

Σχετικά με την χλωρίδα της περιοχής, αξιόλογα είναι τα δρυοδάση Ροβολιαρίου - Τσούκας, με πλούσια πανίδα.

Το υπόλοιπο τμήμα τόσο του Τυμφρησταίου όσο και της Ορθρυς παρουσιάζει εικόνα πανομοιότυπη, με χαμηλά υψόμετρα, ομαλές κλίσεις και εκτάσεις θαμνώδεις, πουρνόρια, μακί ή και γυμνές από βλάστηση, κατάλληλες για βοσκοτόπους. Στην περιοχή αυτή τα τελευταία χρόνια εκδηλώνονται πυρκαγιές μεγάλης έκτασης.

ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗ

Σηματοδοτείται από τον Εθνικό άξονα, που συνδέει το Καρπενήσι με την Ανατολική Κεντρική Ελλάδα, κατά μήκος του οποίου βρίσκονται χωροθετημένοι πολλοί οι εισμοί. Στις περισσότερες μάλιστα περιπτώσεις, ο παραπάνω άξονας διασχίζει τους οικισμούς, που αναπτύσσονται πλέον "γραμμικά" ως προς αυτόν.

Δρόμοι επαρχιακού ασφαλιστρομμένοι είναι ο δρόμος από Μακρ ακώμη μέχρι Παλιά Γιαννιτσού (που διέρχεται από Πλατύστομο, Λ. Πλατυστόμου και Γιαννιτσού) και ο δρόμος για την Τσούκα (ειδική διαδρομή του "Ράλυ Ακρόπολη").

Σε μέτρια κατάσταση χωματόδρομοι είναι οι δρόμοι προς Μεσοχώρι (Πάππα), Ροβολιάρη (που συνεχίζει προς

Ρεντίνα - Ν. Καρδίτσας), Ασβέστης καθώς και αγρωσι-
κάι δρόμοι προς τόπους δουλειάς (π.χ. Γιαννιτσού -
περιοχή Ξυνιάδας).

Τον χειμώνα παρουσιάζονται πολλά προβλήματα από
λάσπες και χιόνια για όλους τους πιο πάνω οικι-
σμούς, ενώ το λιτόσελο είναι απροσπέλαστο.

Ο μόνος δρόμος που έχει προοπτική βελτίωσης χάρα-
ξης και ασφαλτόστρωσης είναι ο άξονας που θα συν-
δέσει την Ουτ. Φθιώτιδα με την περιοχή Δομοκού:
διέρχεται από την Γραμμένη, το Τρίλοφο (Κούρναβο)
και καταλήγει στον Αγ. Στέφανο. Η κατασκευή του
γίνεται μέσα από τα ΜΟΠ Κεντρικής Ανατολικής
Ελλάδας.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Σαν πόλη αρχαία είναι γνωστή η Μακρακώμη (Μακράς
Κώμης) από την εποχή των Αιολίων και μνημονεύεται
για την καταστροφή του 198 π.Χ. Ερείπια της αρχαίας
ακρόπολης σώζονται κοντά στον οικισμό με τοιχοποιία
ισοδομική (λάφος Καστρί). Παλαιότερη ονομασία της
κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν η Βαρυμπό-
πη, έδρα ελληνικού Σχολείου, αστυνομίας, Ειρηνοδι-
κεύου, Ταχυδρομείου και Τηλεγραφείου. Στα τέλη του
19ου αιώνα περιλάμβανε 15 χωριά στην επιρροή της.

Ως δείγμα αξιόλογο Βυζαντινής εκκλησιαστικής
αρχιτεκτονικής αναφέρεται ο ναός Αγ. Νικολάου στο
Μεσοχώρι (πρώην Πάππα). Είναι χτισμένος το 1190 μ.
Χ. με πλουσιώτατο εσωτερικό διάκοσμο -ξύλινες
ζωγραφισμένες σφίδες και τέμπλο και ταβάνι και
αγιογραφίες Σχολής Φουρνάς, όπως ο ναός Αγ. Δημη-
τρίου Μαυρίλου. Εξωτερικά, χαρακτηρίζεται από
μεγάλο χαγιάτι στην Δυτική και Νότια πλευράς που
ακολουθεί την κλίση της τετράριχτης στέγης. Αξια
προσοχής είναι η εξωτερική τοιχογραφία στην Νότια
πλευρά σε κατάσταση αποσύνθεσης από την υγρασία. Το
δόπεδο του ναού είναι λίθινο, με μεγάλους αρμούς. Η
κακή κατάσταση και η έλλειψη συντήρησης του ναού
είναι φανερά και για αυτό, είναι επιτακτική η ανάγκη
άμεσης επισκευής του ως μνημείο. Άλλωστε, φαίνεται
ότι η μέχρι σήμερα επιβίωσή του ήταν τυχαία.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΦΘΡΑΣΗ

Κέντρο Β βαθμού (επιπέδου επαρχίας) είναι η Μα-
κρακώμη, με πάνω από 2000 κατοίκους και επηρεάζει
τους οικισμούς που βρίσκονται βόρεια της Εθνικής
Οδού προς Κορνηφίοι, από το Λειανοκλάδι μέχρι τα
όρια με τον Ν. Ευρυτανίας.

Καλύπτει μεγάλο φάσμα εξυπηρηθεισών σε όλους τους
τομείς:

Περίθαλψη: από το 1987 λειτουργεί Κέντρο Υγείας, με εμβέλεια σε όλη την περιοχή της Δυτικής Φθιώτιδας.
Εκπαίδευση: Καλύπτει και τις 2 βαθμίδες -Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο. Μάλιστα, για την 2^ημια εκπαίδευση καλύπτει το σύνολο των οικισμών επιρροής της μέχρι τον Αγ. Γεώργιο. Ως προς την 1^ημια εκπαίδευση καλύπτει τους οικισμούς εκτός από αυτούς που έχουν δημοτικό (Γιαννιτσού, Τσούκα) και από αυτούς που δεν έχουν παιδιά τέτοιας ηλικίας (Λιτόσελο, Ροβολιάρη, Παλ. Γιαννιτσού, Πάππα).

Επίσης έχει Τράπεζες (Αγροτική-Εθνική-Εμπορική), ΙΚΑ, Δασονομείο, καταστήματα που παρέχουν κάθε δυνατή εξυπηρέτηση.

Για τους άλλους οικισμούς της περιοχής: Αγροτικά ιατρεία υπάρχουν στους: Καστρί (ακτίνα επιρροής Τρίλοφο, Γραμμένη, Αρχάνι, Ζηλευτό) και Γιαννιτσού (Παλιά Γιαννιτσού, Ασβέστης, Μεσοχώρι).

Η απασχόληση των κατοίκων έχει σχέση με τον πρωτογενή τομέα (κτηνοτροφία-γεωργία) και τον τριτογενή (υπηρεσίες στη Μακρακώμη).

Γενικό, είναι οικισμός με λίγους πόρους και λίγες πεδινές εκτάσεις. Χωράφια έχουν η Τσούκα (λεκάνη Σπερχειού) και η Γιαννιτσού (περιοχή Ξυνιάδας) καθώς και όλα τα πεδινά χωριά παρά το Σπερχειό.

Ο πληθυσμός παρουσιάζει πορεία φθίνουσα μετά την Γερμανική κατοχή και τον εμφύλιο που ακολούθησε. Για πορεία στάσιμη χαρακτηρίζονται τα χωριά: Γιαννιτσού, Αρχάνι, Λ. Πλατυστόμου.

Ειδικά για τα Λουτρά Πλατυστόμου υπάρχουν 3 ιαματικές πηγές αλκαλικές, με θερμοκρασία 21-29 βαθμών C. Ήταν εγκαταλειμμένα για πολλά χρόνια με ελάχιστες εξυπηρετήσεις και ανέσεις και λειτουργούν μόνο κατά τους θερινούς μήνες. Εδώ και 2 χρόνια έχουν αρχίσει έργα εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης: επιδιόρθωση κεντρικού κτιρίου, ιαματικό κτίμα "Παιθεραπείας", 2όροφο συγκρότημα Ξενώνα εστιατορίου. Κατά την διάρκεια του χρόνου, πολλοί είναι οι κάτοικοι των κοντινών περιοχών, που προμηθεύονται νερό από την ιαματική πηγή για δική τους χρήση, ενώ υπήρξαν προτάσεις της Κοινότητας για εκμετάλλευση του νερού αυτού. Επίσης, θα αναφέρουμε, την βλάστηση της περιοχής και την ομορφιά του τοπίου σε όλες τις εποχές του έτους.

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Οι ορεινοί οικισμοί βρίσκονται σε πλαγιές με θέα προς την κοιλάδα του Σπερχειού (Τσούκα, Γιαννιτσού, Τρίλοφο, Ασβέστης), είτε ανάμεσα σε χαράδρες ανάμεσα στις οροσειρές (Μεσοχώρι, Παλ. Γιαννιτσού).

Πολυεδαφικά παρουσιάζουν την κλασική διάρθρωση των ορεινών οικισμών όπως αναλύθηκε πιο πάνω, στην

προηγούμενη ενότητα.

Σε ότι αφορά την αρχιτεκτονική, δεν παρουσιάζουν εντυπωσιακή εικόνα ή στοιχεία αξιόλογα. Είναι κατά πολύ αλλοιωμένοι, φαινόμενο περισσότερο έντονο στους πεδινούς οικισμούς.

Τα τυπικά, γνωστά, διάφορα πέτρινα κτίσματα συναντώνται στην Πελέα, Καστρί, Παλιούρι, ενώ η Γιαννιτσού, το Αρχάνι και η Τσαούκα διατηρούν την συνεκτικότητά τους στον πολεοδομικό ιστό και επί μέρους στοιχεία.

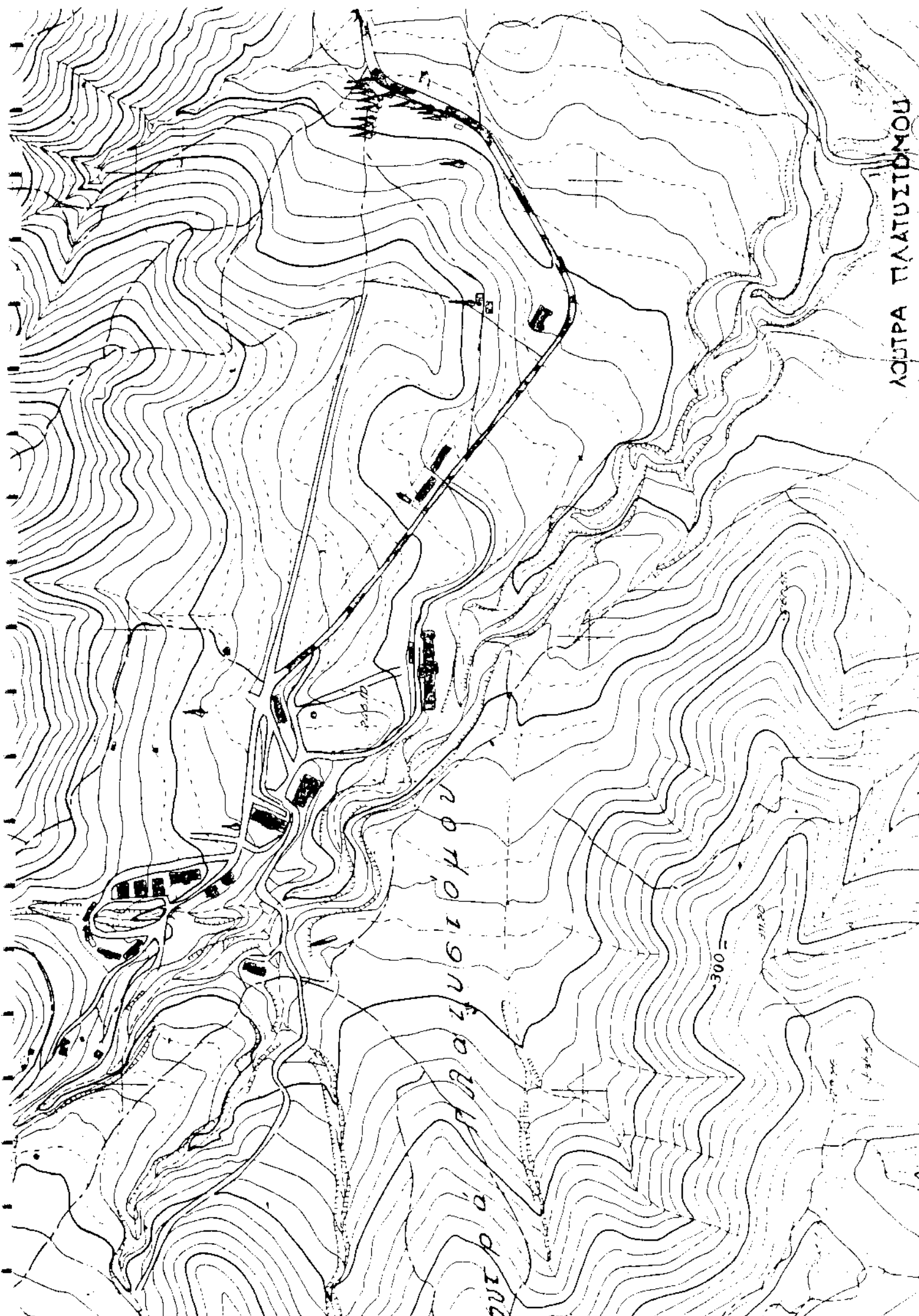
Σημαντική αλλαγή ώστε να παρουσιάζουν την εικόνα αστικών - μεσοαστικών οικισμών, έχουν όλοι οι υπόλοιποι (βοηθώντας και του σεισμού του 1980).

Σαν συμπέρασμα, θα λέγαμε ότι κανένας από τους οικισμούς της ενότητας δεν διαθέτει στοιχεία ικανά να προσελκύσουν ενδιαφέρον από άποψη αρχιτεκτονικής και παράδοσης. Ενδιαφέρον θα προέλθει από άλλους παράγοντες (ιαματικά λουτρά, σύνδεση με Νομό Καρδίτσας και επαρχία Δομοκού).

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΚΡΑΚΩΜΗΣ.

α/α	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΥΨΟΜ.	Βοηθημένο Περιβάλλον	Κρυφίκο Περιβάλλον	Μνημεία	Πληθυσμός	ασχο-λίες	σχο-λεια	συμμο-ν	Εξυπηρε-τσεις	ΕΡΓΑ	ΥΠΟΡΕΣ	
1.	ΑΡΧΑΜΙ	200μ.	Μικρές αλλοιώσεις	πέδινο οικισμός		477							
2.	ΑΣΒΕΣΤΗΣ	550μ.		μησορενός οικισμός		120							
3.	ΒΙΤΟΛΗ	220μ.				363			διέλευση πρόσκαρνε- υσης				
4.	ΓΙΑΝΝΙΤΣΟΝ	430μ.	Αποδοκισία σραία θέση	θέα προς κοιλάδα Σπερχειάσι		523	Γεωργία Κτηνοτροφία	Δημοσιώδ		καθαρεία πλαστική			
5.	ΓΡΑΜΜΕΝΗ.	180μ.	πέδινο οικισμός			473							
6.	ΚΑΣΤΡΙ.	110μ.	πέδινο οικισμός		κάστρα	600							
7.	ΠΑΛΙΟΥΡΙ.	110μ.	πέδινο οικισμός										
8.	ΛΙΤΟΣΕΛΟ	720μ.				100			κακή βοσκήν				
9.	ΜΑΚΡΑΚΩΜΗ.	300μ.	αλλοιωμένος		υπολείμματα τείχους	2374	Γεωργία έμποριο υπαίθριοι	Δημοτικό Γυμνάσιο Νυκτείο	ΕΣΧΥΗ, προς Σπερχειάσι Καρνεύσης	Υπηρεσίες καθαρεία	Πρόγραμμα Ε.Π.Α.	Καθαρότητα	
10.	ΜΑΚΡΗ.	125μ.	αλλοιωμένος			475	Γεωργία		διέλευση				
11.	ΜΕΣΟΧΩΡΙ (ΠΑΠΠΑ)	760μ.	Αμφιδρομικός αλλοιωμένος	δρυοδάσος	προς Αγ. Νικόλαο 1200μ.χ.	200 (100καμ)	Κτηνοτροφία						
12.	ΝΕΟΧΩΡΑΚΙ	320μ.	πέδινο οικισμός										
13.	Π. ΓΙΑΝΝΙΤΣΟΝ	950μ.	Αδιάφορος	Γύρω βουνά	Αεφανα οδό- ρωσης 2.	230	Κτηνοτροφία Γεωργία						
14.	ΠΛΑΤΥΣΤΟΝΟ.	190μ.	Αδιάφορος			435.							

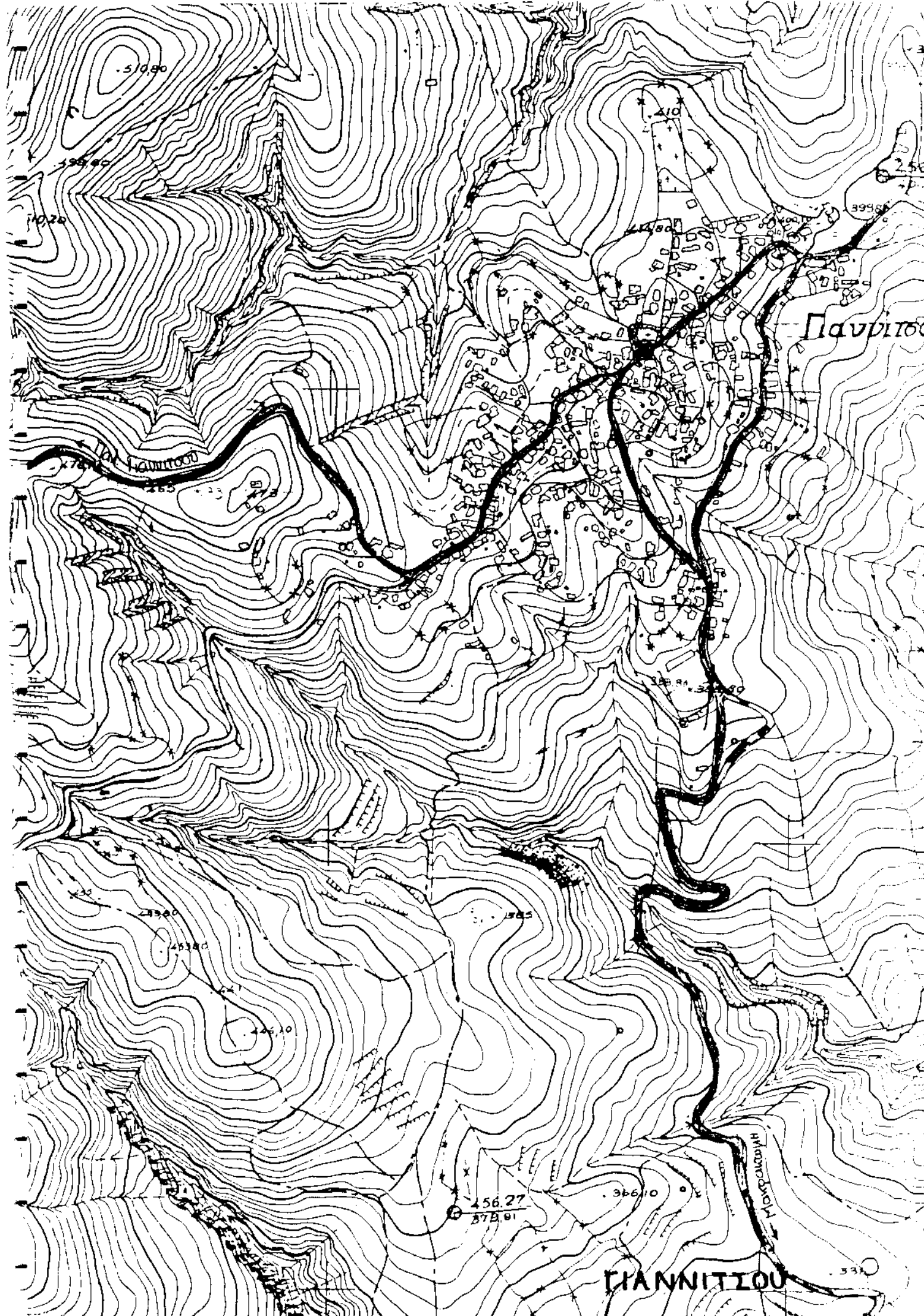
ПОМЪШНАТА ВЪЛКОВИ

ПОТОКЪТЪ НА РЕКАТА

300

200

150

ΠΑΥΛΙΤΣΟ

ΠΑΥΛΙΤΣΟ

ΓΙΑΝΝΙΤΣΟΥ

510.80

498.90

476.00

453.40

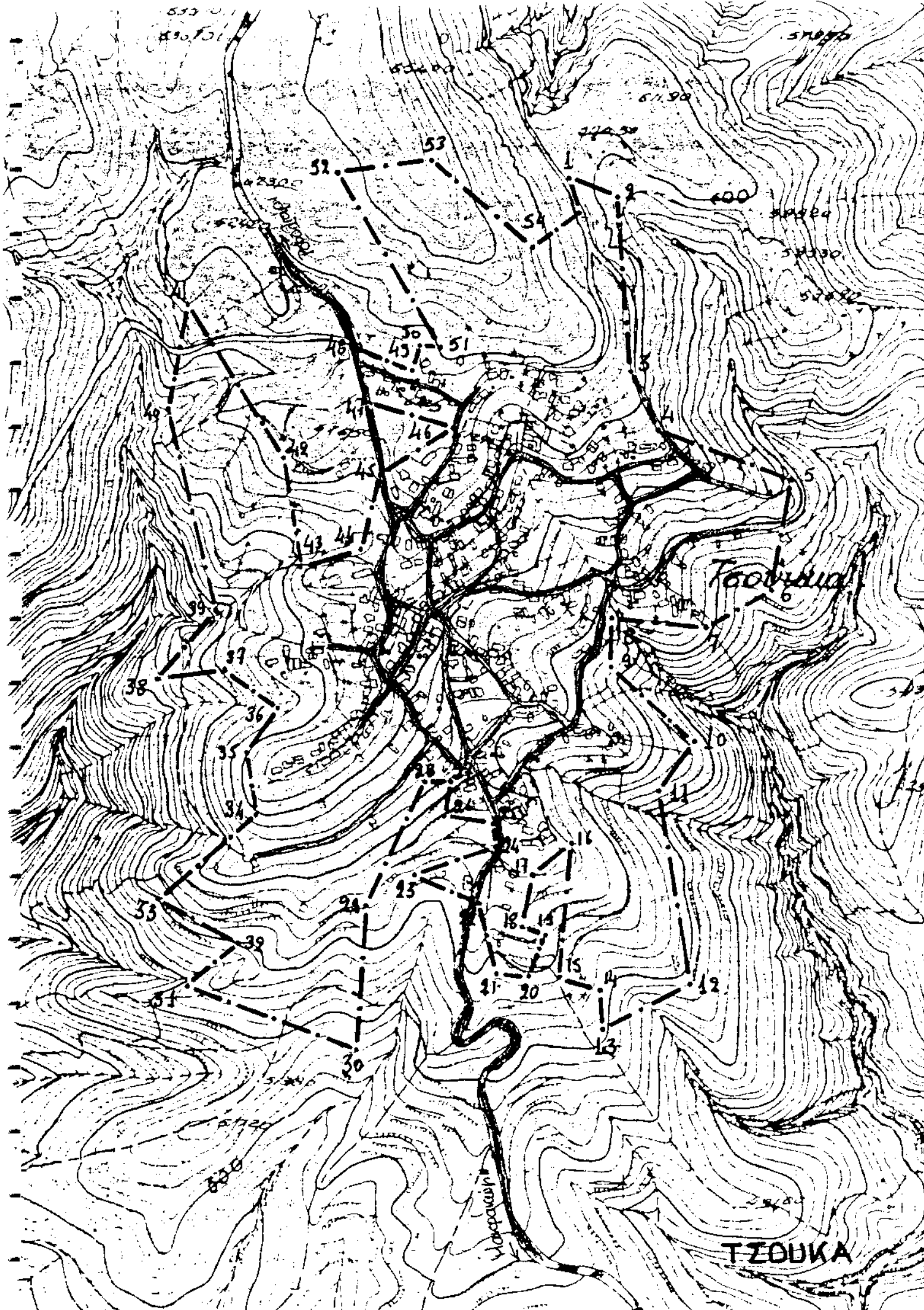
446.10

456.27

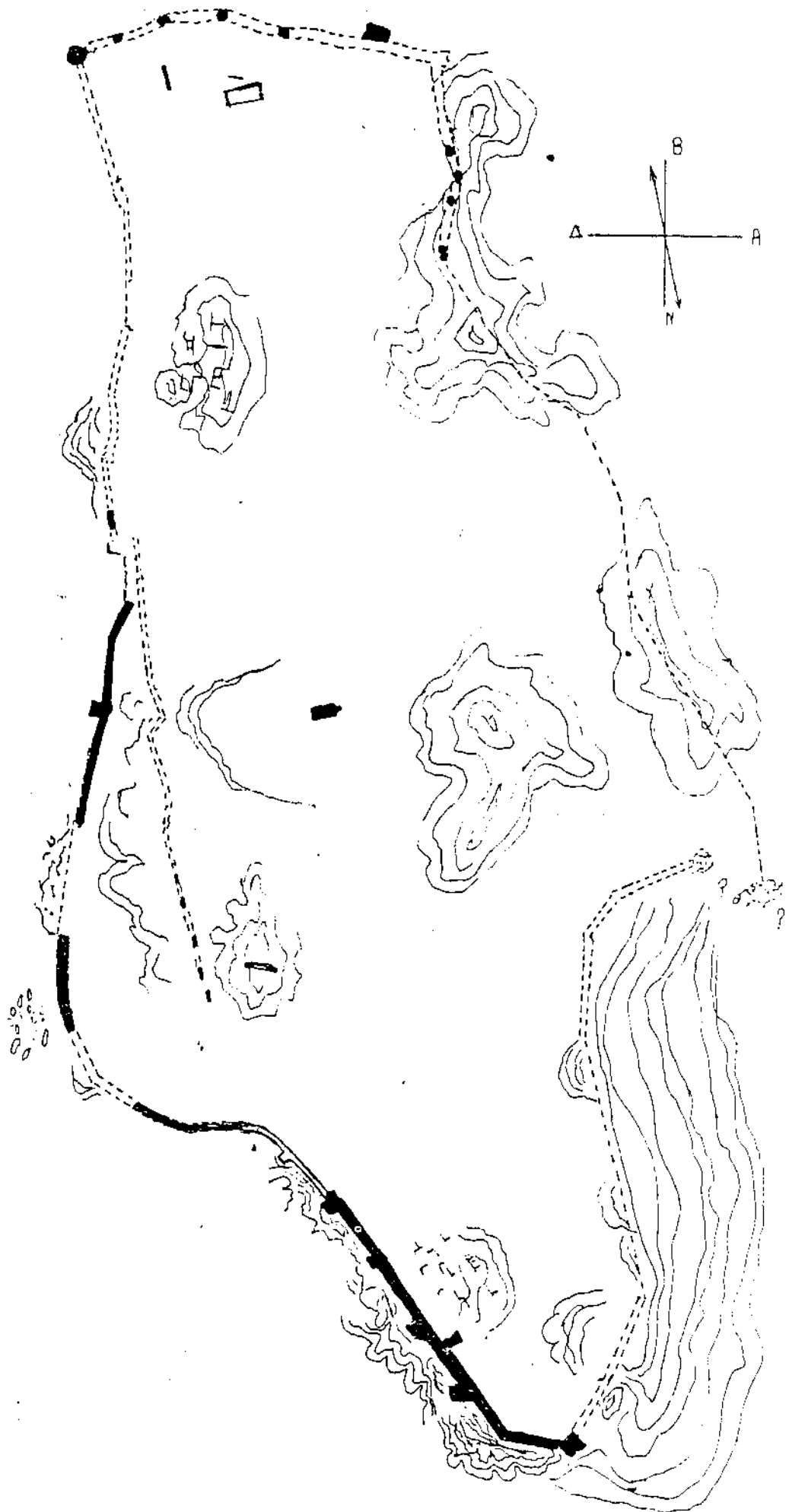
378.81

366.10

330.00

TZOUKA

Σχεδ. 11. Κάτοπις ἀκροπόλεως Μακρακώμης.
(Υ. Bequignon).

ΠΕΡΙΟΥΗ ΜΑΚΡΑΚΟΜΙΗΣ

Μακρακώμη.

62.

Η Τσούνκα - με δία
προς την κοιλάδα
Σπέρχειας.

63.

Τσουκκα .

64. Μερική άποψη .

65.

Χαρακτηριστικές κατοικίες.

66.

Τεσόμα — χαρακτηριστική άποψη πλατείας.

67.

68.

Λ. Πλατυτόμου — παλιές εφημεριδοθήκες.

69.

Λ. Πλατυτόμου — νέες σενοδοχειακές εφημεριδοθήκες.

70.

Γιαννιτσού - Δημοτικό σχολείο.

71.

Τρίλοφο - βερυκή άποψη

Υ2.

Μεσοχώρι (Πίνδος)

Υ3.

Περιοχή Μεσοχωρίου (Πίνδος)

74.

Μεσοχώρι (Πάππα) - Βυζαντινός ναός Αγ. Νικολάου (Βραυ).

75.

Χαζιάτι κ. τοιχογραφίες Αγ. Νικολάου.

Μεσοχώρι (Πάπηλα)
εσωτερικές τοιχογραφίες &
επιλόχια οροφής Αγ. Νικολάου

76.

77.

γ. ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΕΙΑΝΟΚΛΑΔΙΟΥ

Περιλαμβάνει τους οικισμούς Λειανοκλάδι, Στυρφακά, Μοσχοκαρυά, Ζηλευτό, Αμούρι. Ο οικισμός της Λυγαριάς αν και υπάγεται στην οικιστική ενότητα του Δήμου Λαμίας, γεωγραφικά συσχετίζεται άμεσα με την περιοχή Λειανοκλαδίου.

Οριοθετείται:

-ανατολικά: από τα διοικητικά όρια των οικισμών Σταυρού και σταθμού Λειανοκλαδίου.

-βόρεια: από τον ορεινό όγκο της Ορθύρας

-δυτικά: από την περιοχή της Μακρακώμης

-νότια: από τον ποταμό Σπερχειό.

Βρίσκεται μέσα στην άμεση ακτίνα, κάτω των 30 χλμ. από το μεγαλύτερο αστικό κέντρο του Νομού, την Λαμία.

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το πεδινό τμήμα της περιοχής, στο σύνολο του χαρακτηρίζεται για τις ιδιαίτερα σβλυμένες κλίσεις κάτω από 5% και αποτελεί τμήμα της κοιλάδας του Σπερχειού, από τα πλέον παραγωγικά με εξαιρετικά πλούσια υδροφόρα ορίζοντα σε συνδυασμό με τον αναδασμό και το αρδευτικό έργο προϋπολογισμού 800.000.000 δρχ. που προβλέπεται να ολοκληρωθεί μέχρι τέλος του 1989.

Οι λεκάνες απορροής που σχηματίζονται είναι:

-Νοτιοδυτικά: Ο Ξηριάς και η Βίστριζα που αποτελούν τους κυριότερους και πλέον καταστροφικούς χειμάρρους της κοιλάδας του Σπερχειού. Ο Ξηριάς (περιοχή Υπότης) συγκεντρώνει όμβρια και μη ύδατα από τις περιοχές Καπνοχωρίου και Καστανιάς και τις ψηλότερες κορυφές της Οίτης.

-Βόρεια: Στον ορεινό όγκο Ορθύρας σχηματίζονται λεκάνες απορροής στις περιοχές Μοσχοκαρυάς, Στύρφακας και Λυγαριάς, όπου μέσα από τους εκεί χειμάρρους συλλέγονται τα όμβρια ύδατα για να καταλήξουν στον Σπερχειό.

Ο Σπερχειός ποταμός αποτελεί βασικό πλουτοπαραγωγικό πόρο για την περιοχή. Το μεγάλο αρδευτικό έργο που καλύπτει 45000 στρ. στην περιοχή Λειανοκλαδίου, υλοποιείται με προσαγωγό συλλεκτήριο αγωγό νερού ο οποίος τροφοδοτείται από μικρό φράγμα του Σπερχειού στην περιοχή του οικισμού Καστρί. Η αντιπλημμυρική προστασία της περιοχής αντιμετωπίζεται με ανάχωμα κατά μήκος της όχθης του.

Οι λοιπές καλλιεργήσιμες εκτάσεις αρδεύονται με γεωτρήσεις ενώ υπάρχει η προοπτική να ενταχθούν σε πρόγραμμα αναδασμού.

ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Από τον γεωλογικό χάρτη (ΛΑΜΙΑ-1:50000) και την προκαταρκτική υδρευολογική μελέτη της περιοχής Ζηλευτού - Λειανοκλαδίου - Σταυρού Ν. Φθιώτιδας (ΑΘΗΝΑ 1975) έχουμε τις εξής πληροφορίες για την γεωλογία της περιοχής.

Στην περιοχή Λειανοκλαδίου συναντώνται τεταρτογενείς σχηματισμοί, οι οποίοι αναλόγως του τρόπου σχηματισμού και της σύστασής τους διακρίνονται σε:

- Ριπίδια και κώνοι κορημάτων, που αναπτύσσονται στις εκβάσεις του χειμάρρου προς την κοιλάδα και αποτελούνται από κροκάλες, λατύπες και αργίλλους που προέρχονται από τα υλικά της οχιστοκερατολιθικής διάπλασης.

- Προσχώσεις της κοιλάδας Σπερχειού, που αποτελούνται από πηλούς, αργίλλους, άμμους και κροκαλολατύπες σε εναλλασσόμενα στρώματα ή σε ανάμειξη και πάχος 200μ.

Οι παραπάνω γεωλογικοί σχηματισμοί κατατάσσονται σαν ημιπερατοί μέχρι υδροπερατοί.

- Σύγχρονες αποθέσεις του ποταμού που κατέχουν το χαμηλότερο υψομετρικώς τμήμα της περιοχής, αναπτύσσονται με μαρφή λωρίδας κατά μήκος της ροής του Σπερχειού, αποτελούνται από κροκάλες και άμμο σε πάχος μέχρι 30μ. και παρουσιάζουν υψηλό συντελεστή υδροπερατότητας.

ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗ-ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

Ένας από τους βασικούς άξονες του Νομού που διαπερνάει την περιοχή είναι ο Εθνικός δρόμος - Καρπενησίου.

Έχει καθορίσει την λειτουργία του οικισμού Λειανοκλαδίου (απο παλιά) ως Κεφαλοχώρι της περιοχής, στο βαθμό που λειτουργούσε σαν πέρασμα και με αυτόν τον τρόπο αναπτύχθηκαν και εμπορικές λειτουργίες - παράλληλα με την κύρια απασχόληση του που βρίσκεται στον πρωτογενή τομέα.

Μέσω αυτού διέρχονται σήμερα όλες οι λεωφορειακές γραμμές και κίνηση προς Καρπενήσι-Ευρυτανία και προς το σύνολο των οικισμών της Δυτ. Φθιώτιδας.

Το επαρχιακό δίκτυο διακλαδώνεται με βασικό κορμό τον προηγούμενο και αφορά:

- Τον άξονα Στύρφακας-Μοσχοκαρυάς

- Τον άξονα Λ. Υπάτης-Συκάς-Υπάτης-Μ. Αγάθωνας.

Ως προς την βατότητα βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση συγκριτικά με αυτά της Δυτ. Φθιώτιδας αν και απαιτούνται βελτιώσεις στη χάραξη του και σε έργα υποδομής.

Ο μόνος δρόμος που δεν είναι ασφαλιστρομημένος σ' όλο του το μήκος, είναι ο άξονας Στύρφακας -

Πασχοκαρυός, σε τμήμα 3χλμ. πριν τον οικισμό Πασχοκαρυός.

Η απασχόληση βρίσκεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα (γεωργία-κτηνοτροφία) μέχρι και ποσοστό 65% και αφορά είδη καλλιεργειών όπως: βομβόκι, κοπρός και δημητριακό.

Στην εικοσαετία 60-80 ήταν εμφανής η μείωση της απασχόλησης σ' αυτόν τον τομέα (το 1961 έφτανε στο 80%) λόγω του μεταναστευτικού ρεύματος που έπληξε κυρίως τις παραγωγικές ηλικίες αγροτών με τα χαμηλότερα εισοδήματα. Σήμερα με την εκμηχάνιση της καλλιέργειας, τον εκουγχρονισμό που άρχισε να διαφαίνεται σε έργα υποδομής, και την κρίση που σημειώνεται όσον αφορά την εξεύρεση εργασίας στα μεγάλα αστικά κέντρα, οι οικισμοί αυτοί είναι σε θέση να συγκρατήσουν τις παραγωγικές ηλικίες στο βαθμό μάλιστα που έχουν την δυνατότητα άμεσης και εύκολης προσβασης στη Λαμία και τα γύρω ημιαστικά κέντρα.

Όσον αφορά τον δευτερογενή τομέα, μεγάλο ποσοστό ανήκει στον κλάδο της οικοδόμησης, το υπόλοιπο δε σε μικρά βιοτεχνικά καταστήματα της περιοχής.

Τα καταστήματα του τριτογενή τομέα είναι οικογενειακού χαρακτήρα. Στο σύνολό τους σχεδόν είναι εργαζόμενοι για λογαριασμό τους και βοηθώντας και μη αμειβόμενοι.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Η περιοχή είχε κατοικηθεί από τους προϊστορικούς χρόνους όπως αποδεικνύεται από ευρήματα, κοντά στον οικισμό Λειανοκλάδι στη θέση "παλιόμυλος" βόρεια του Σπερχειού και ανατολικά του δρόμου προς Υπόπη, όπου βρίσκεται κηρυγμένος αρχαιολογικός χώρος.

Οι πρώτες ανασκαφές έγιναν από τους Άγγλους Wace και Thomson το 1909 ενώ το 1972 συνεχίστηκε η έρευνα από την αρμόδια διεύθυνση της αρχαιολογικής υπηρεσίας.

Περιλαμβάνει οικία των μεσοελλαδικών χρόνων (2000 - 1600π.χ.) επιμήκη, αψιδωτή και οποία χωρίζεται σε δύο δωμάτια. Στο κέντρο του ανατολικού δωματίου, υπήρχε εστία από πεπατημένο πηλό και οι τοίχοι πάχους 0.50 μ. Ήταν κτισμένοι από παραποτάμιες πέτρες.

Το κτίσμα αυτό καταστράφηκε από φωτιά.

Σαν οχυρώσεις της περιοχής που συνδέονται άμεσα με την Ακρολαμία και χρονολογούνται στα τέλη του 5ου αι. π.χ. (διότι τότε οι Μαλιείς κατέλαβαν την Λαμία) θεωρούνται τα λείψανα αρχαίων τειχών στις εφής θέσεις της Ορθύρας: Ξηριάς Ταράτσα, θέση υψώματος "καστράκι" ΝΑ του χωριού Λυγαριά και θέση

"Πυργακι" του οικισμού Στουρβός.

Αυτές οι οχυρώσεις θεωρείται ότι ενίσχυσαν το φρουριακό συγκρότημα λαμίας, ελέγχοντας τις διαβάσεις της κοιλάδας Αχελώου (Ξηριά, Ταράτσας) και Πασνού τμήματος Αγριελιάς προς Σπέρχειό, Λιανοκλάδι - Τραχίνα.

ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Εμφανίζουν την τυπική οργάνωση των οικισμών της περιοχής με ένα κέντρο (Πλατεία) και το οποίο συσχετίζεται άμεσα με τους κοινωνικούς χώρους, όπως, κοινοβείο, κοινοτικό κατάστημα, εκκλησία, Σχολείο.

Είναι συνεκτικό στο σύνολό τους ενώ έχουν αλλοιωθεί καθοριστικά από την μαζική σχεδόν ανοικοδόμησή τους μετά το σεισμό του 1980 και τα δάνεια σεισμόπλήκτων που χορηγήθηκαν.

Η νέα κατοικία ακολουθεί τα μικροαστικά πρότυπα και μεγέθη των πόλεων και οργανώνεται 1. με χώρο μαγαζιού (με ιδιαίτερα μεγάλο ύψος) στο ισόγειο ενώ η κατοικία στον όροφο περιτρέχεται από επιμήκεις εξώστες καθ'όλο το ανάπτυγμα των όψεων, με ανάλογης μορφής κόγκελα, μεγέθη και κουφώματα ανοιγμάτων.

2. Δύοπτη, αμιγής κατοικία, "νεοπαραδοσιακής" μορφής η οποία σαν κλίμακα, μορφολόγηση όψεων, ανοιγμάτων, και στεγών καμμιά σχέση δεν έχει με τα παραδοσιακά πρότυπα της περιοχής του Στερεοελλαδικού χώρου και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν αρχιτεκτονική του "πουθενά". Ενδεικτικά γίνεται παρουσίαση των παρακάτω οικισμών:

ΛΕΙΑΝΟΚΛΑΔΙ

Ο οικισμός εμφανίζεται συνεκτικός στο σύνολό του και αφορά εγκατάσταση πρώτης κατοικίας. Οι κεντρικές λειτουργίες βρίσκονται χωροθετημένες πάνω στον κεντρικό άξονα και σε επαφή με την πλατεία και περιλαμβάνουν χρήσεις λιανικού εμπορίου, αναψυχής και διοίκησης.

Είναι φανερό η ανεπάρκεια των διατιθεμένων κοινόχρηστων χώρων για την αποτελεσματική λειτουργία της περιοχής σαν εμπορικό και κοινωνικό κέντρο.

Τόσεις κατάτμησης εμφανίζονται στον άξονα της Κορνηνού με ιδιαίτερη έμφαση προς τα δυτικά (Α.Υπότης) και σε μικρότερο βαθμό Βόρεια πάνω στο δρόμο προς Στύρφοκα.

Στην Ν.Δ. περιοχή διακρίνεται ένα χαλαρό κοινωνικό δίκτυο και το οποίο αφορά την γειτονιά των εγκατεστημένων από την Ευρυτανία.

Χαρακτηριστική είναι η υποβάθμιση της περιοχής αυτής, σαν κατοικία (επιφανειακά νερά, χωμάτινοι δρόμοι, ανυπαρξία εξυπηρέτησεων σε επίπεδο γειτο-

νιάς).

Υπάρχουν δύο εκκλησίες, του Αγ. Γεωργίου και της Αγ. Σοφίας. η Εκκλησία Αγ.Γεωργίου βρίσκεται πάνω στην κεντρική πλατεία και σε θέση περίοπτη για την περιοχή του κέντρου. Πρόκειται για κτίσμα του 1880 και το οποίο σαν θέση και κλίμακα όγκου εξωτερική μορφολόγηση ανοιγμάτων και επιφανειών εκφράζει τις εδρείες και αναζητήσεις της εποχής του οι οποίες εκδηλώνονται με κλασικιστικά πρότυπα ρυθμού και αναλογιών, τα οποία ενσωματώνονται σένα παραδοσιακό τρόπο κατασκευής απο πέτρινη και λαξευμένη λιθοδομή.

Ενώ είχε χαρακτηριστεί απο την αρχαιολογική Υπηρεσία διατηρητέα, αποχαρκτηρίστηκε το 1988 κατά την ενεργειών της κοινότητας και του εκκλησιαστικού συμβουλίου.

Καθίσταται αναγκαία η διατήρηση, αποκατάσταση της με τις απαραίτητες εργασίες επισκευής στο βαθμό μάλιστα που σαν κλίμακα κτιρίου (χωρητικότητα) καλύπτει τις ανάγκες της ενορίας.

Η εκκλησία της Αγ. Σοφίας (μικρότερο κτίσμα) είναι χαρακτηρισμένη επίσης διατηρητέα με πρόσφατες όμως επεμβάσεις που δεν εναρμονίζονται στο παλιό κτίσμα.

Επισημαίνεται τέλος η γειτνίαση του οικισμού με μια ευρύτερη περιοχή τουριστικού ενδιαφέροντος, με εμβέλεια πέραν του νομού και η οποία περιλαμβάνει το Ά.υπάτης, τον ιστορικό οικισμό της Υπάτης, την Π.Αγάθωνος καθώς και τους οικισμούς Κομποτάδων και Μεξιατών στις Βόρειες υπώρειες της Ούτης, με ιδιαίτερα αξιόλογο φυσικό περιβάλλον και δυνατότητες για τουριστική αξιοποίηση.

ΜΟΣΧΟΚΑΡΥΑ

Πρόκειται για τον πλέον απομακρυσμένο οικισμό αυτής της οικιστικής ενότητας και του οποίου η εύκολη πρόσβαση αποκαταστάθηκε τα τελευταία χρόνια αφού ασφαλοστρώθηκε στο μεγαλύτερο τμήμα του ο δρόμος.

Βρίσκεται σε υψόμετρο 670 μ. και είναι ελάχιστα

αλλοιωμένος σε σχέση με τους άλλους.

Η μονάδα του παλιού οικισμού, ακολουθεί την τυπική οργάνωση της πέτρινης αγροτικής κατοικίας με: α. Τους βοηθ. χώρους (κατώι) στο ισόγειο και τους χώρους υποδοχής και ύπνου στον όροφο, ο οποίος επικοινωνεί με τον υπαίθριο χώρο της αυλής μέσω εξωτερικής πέτρινης σκάλας και εξώστη που καλύπτεται από προεξοχή της τετράριχτης στέγης.

Κάποια τάση επιστροφής (έστω για Σαββατοκύριακο) εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια με την αποκατάσταση του δρόμου και την εύκολη επικοινωνία του.

Σαν σημαντικά χαρακτηριστικά του στοιχείου επισημαίνονται:

-Η ιδιαίτερα αξιόλογη θέα προς τον κόμμο του Σπαρχειού και την Οίτη με τα χωριά της Υπάτης απέναντι.

-Η ράχη της Ορθύρας, πάνω απο τον οικισμό με φανταστικές οπτικές φυγές ανατολικά την προς τη θάλασσα - (Μαλινακός Κόλπος) απο τη μία όσο και προς το οροπέδιο της Ξυνιάδας, απο την άλλη.

Σαν παράδοξα δρώμενα αναφέρεται, το πανηγύρι του 15 Αύγουστου το οποίο εορτάζεται στο εξωκλήσι του Αγ. Βασιλείου.

Θεωρείται αξίο να μνημονευτεί τέλος, ότι πρόκειται για τον οικισμό που έζησε ιδιαίτερα έντονα την Ιστορία του Εμφύλιου.

ΔΥΓΑΡΙΑ

Αν και δεν υπάγεται στην οικιστική ενότητα Λειανοκλαδίου εντάσσεται γεωγραφικά σ' αυτή. Συνδέεται απο παλιά με την περιοχή Υπάτης - Λειανοκλαδίου μέσω του αγροτικού δρόμου που καταλήγει στην Εθνική Κορνηνού (στη διασταύρωση προς Αμούρι).

Εξοικονομεί να εξυπηρετείται απο το αγροτικό Ιατρείο Λειανοκλαδίου.

Σήμερα η εξέλιξη του, καθορίζεται απο τον ζωτικό γεωργικό του χώρο και την άμεση γειτνίαση και αναφορά του στη Λομία.

Η παλιά ονομασία ήταν "τσοπαννάτες" και προέρχεται απο τους τσοπάνηδες που διέμεναν εκεί.

Σαν οικιστική οργάνωση συγκροτείται απο παλιά, γύρω απο ένα κέντρο (την πλατεία) όπου συνυπάρχει κοινοτικό κατάστημα και κοινοτικό καφενείο. Στην ανατολική πλευρά της πλατείας υπήρχε μέχρι και το 1970 παλιά τουρκόσπιτα, με πολεμίστρες.

Τα οικιστικά συγκροτήματα των τσιφλικόδων της περιοχής, (Καλιακούδα και Βαλατσού), βρίσκονταν νότια και βορειοανατολικά της πλατείας και σε μικρή απόσταση μεταξύ τους. Σήμερα, διατηρείται το οικιστικό συγκρότημα, "Καλιακούδα" με το κυρίως σπίτι, και τα βοηθητικά παράσπιτα και τον περίβολο, σε ερειπωμένη

κατάσταση. (Το 1933 ο ζωτικός παραγωγικός χώρος των τοιφλικιών διανεμήθηκε στους ακτήμονες.

Με αναφορά την πλατεία και τα δύο αυτά συγκροτήματα ήταν οργανωμένοι ο πρώτος πυρήνας του οικισμού, ενώ εγκαθίστανται γύρω από αυτόν τον πυρήνα κάποιου προερχόμενοι από ορεινούς οικισμούς του Νομού, όπως Στάγυα, Τυμφρηστός, Καλαμάκι κλπ)

Παράλληλα δημιουργήθηκε ένας δεύτερος μαχαλάς "τα βλάχικα" σε λόφο προς τα δυτικά, από κτηνοτρόφους που είχαν εκεί κοντά τα μαντριά τους και κατοικούσαν προηγουμένως σε καλύβες. Αυτός οριοθετείται σαφώς από τον πρώτο, με ρέμμα του Ξηριά με ιδιαίτερα προβλήματα προσπέλασής του στη διάρκεια του χειμώνα μέχρι και το 1985 οπότε κατασκευάστηκε γεφύρι. Στον οικισμό αυτόν επίσης δεν έχει δημιουργηθεί ιδιαίτερο τοπικό κέντρο.

Στην 20ετία 60-80 στο χωριό εξακολουθούν να εγκαθίστανται κάτοικοι από τους γύρω ορεινούς οικισμούς (περιοχή Δομοκού και Δυτ, Φθιώτιδας) και να επεκτείνεται, σημαντικά προς νότο.

Σήμερα οι νέοι προτιμούν να μένουν εκεί (λόγω του φτηνότερου κόστους ζωής) αν και πολλοί εργάζονται στη Γαμία και τις γύρω κωμοπόλεις ενώ παράλληλα συμπληρώνουν τα εισοδήματά τους από τα αγροτικά προϊόντα.

Η ολοσχερής αλλοίωση του οικισμού, επήλθε στην δεκαετία του 1980 μετά τον σεισμό.

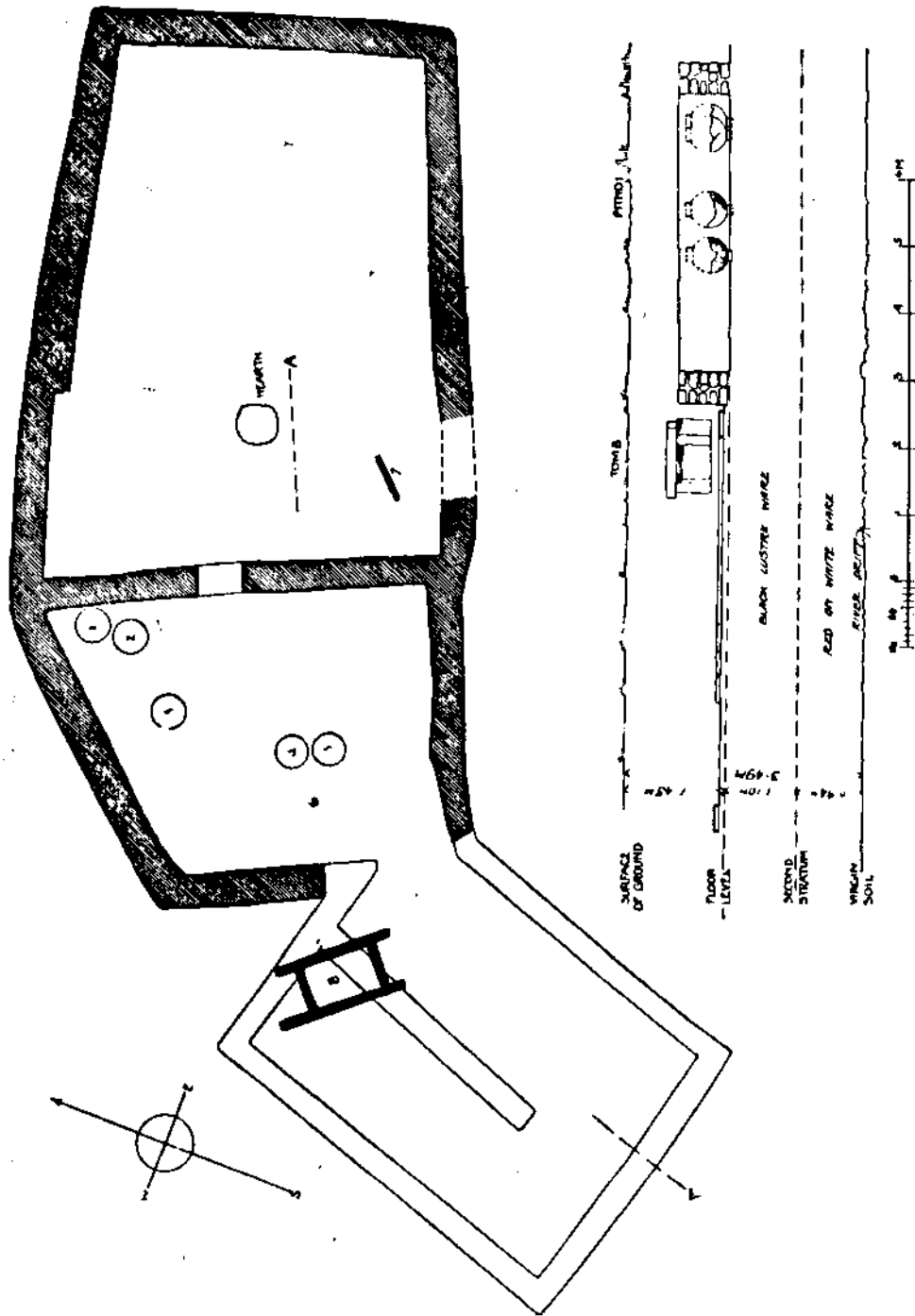
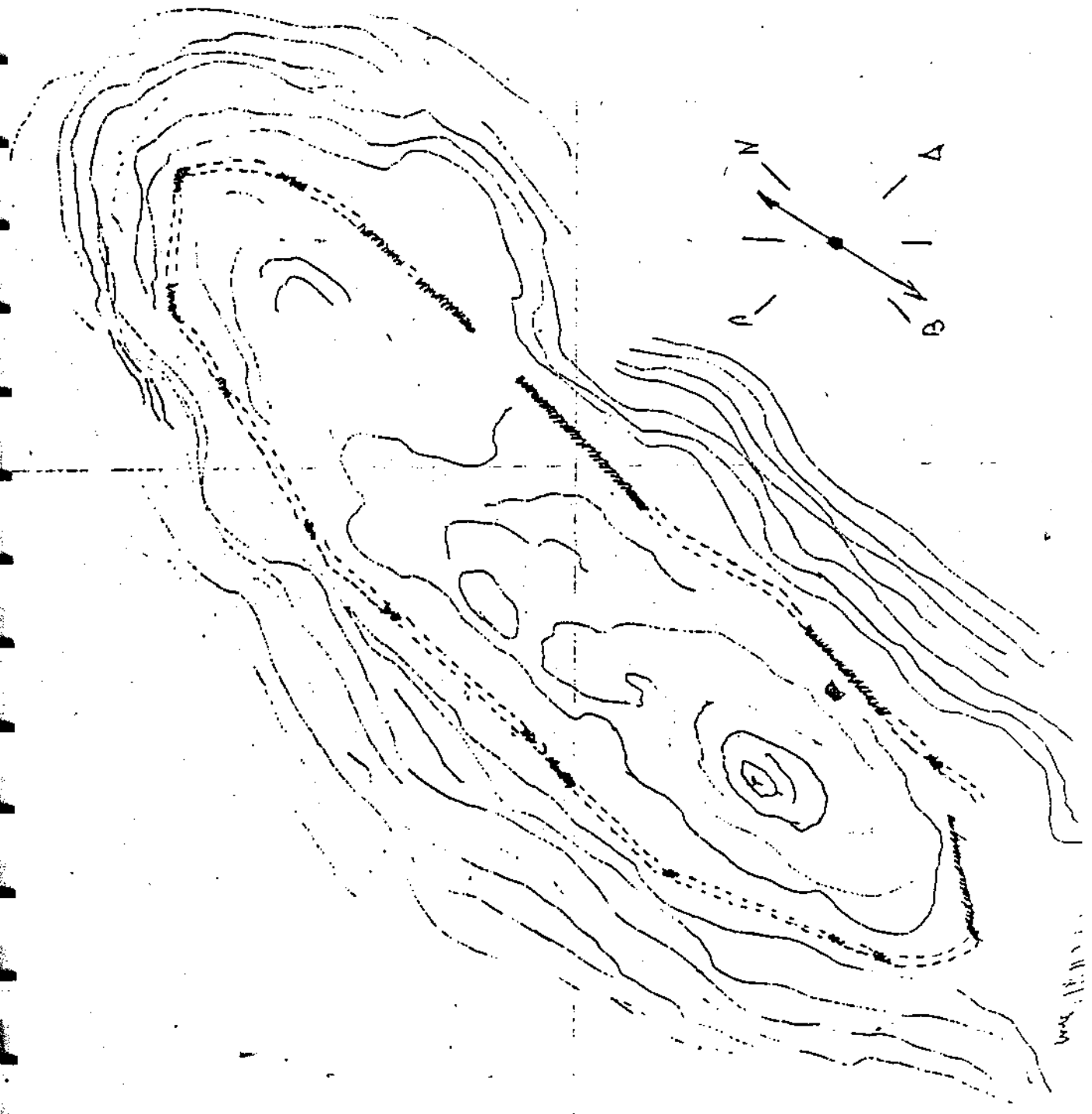

FIG. 137. Lianokladhi III: plan and section of house.

Καταβή Κούβρου Λυχνίριος

Μοσχοκαρυά

Γενική άποψη.

78.

Θέα προς Οίτη.

79.

Θέα προς περιοχή Ξυλιάδας από την διαδρομή Τρίλοφα-Μοσχοκαρυάς (ράχη Βράβριος).

80.

Νοστομαρσία.

81.

82.

83. Έκλυση Μπαλκόνι.

84.
Λουζαρία - κατοικία → παραδίπλα → παλιού τεφλινιά της περιοχής
(ιδιοκτησία καλαμούδα).
Πίσω → τα νεότερα κτίσματα (ψήφιστη πλατεία) που χαρακτηρίζουν τον
βικεντινό οικισμό.

85

Λυφαριά - τμήμα πλατείας
συνόραξη παλιού πέτρινου βηθιού
με νεοκλασικιστικό τύπο.

Λυφαριά - γενική άποψη

86.

MEMONΩΜΕΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

α. ΤΙΘΟΡΕΑ (Βελλίτσα)

Εντάσσεται στην οικιστική ενότητα Κ. Τιθορέας και σε απόσταση χλμ. από την Κ. Τιθορέα (Κηφισσοχώρι) που είναι η έδρα της ενότητας.

Είναι κτισμένος στις ανατολικές υπώρειες του Παρνασσού σε ιδιαίτερα αξιόλογα φυσικά περιβάλλον ενώ παράλληλα διατηρεί το παραδοσιακό του κέλυφος και συνδυάζεται με αρχαιολογικό χώρο (αρχαίο τείχος) που δεσπόζει μέσα στον οικισμό και σε επαφή με χείμαρρο στην είσοδό του.

Σήμερα έχει πληθυσμό 1000 κατ. και η βιωσιμότητά του είναι εξασφαλισμένη από τον ιδιαίτερο δυναμισμό και προοπτική ανάπτυξης της Κ. Τιθορέας (οι κάτοικοι προέρχονται από την Βελλίτσα) σαν κέντρου της περιοχής Δυτ. Λοκρίδας, χωροθετημένου κατά μήκος της παλιάς εθνικής οδού Αθηνών - Λαμίας.

Πιο συγκεκριμένα, για την οικιστική ενότητα Κ. Τιθορέας θεωρήθηκε καθαριστική:

α) Η νέα πολιτική σχεδιασμού των ΥΠΕΧΩΔΕ, στα πλαίσια των ανοιχτών πόλεων και όπου η Κ. Τιθορέα θεωρείται οικισμός τετάρτου επιπέδου ενισχυμένου.

β) Το πρόγραμμα του ΟΣΕ με βάση το οποίο ο σιδηροδρομικός σταθμός Κ. Τιθορέας προβλέπεται να λειτουργήσει σαν ιδιαίτερα σημαντικός συγκοινωνιακός κόμβος στο εθνικό δίκτυο της χώρας και θα δώσει ως εκ τούτου νέες προοπτικές και κίνητρα ανάπτυξης παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων στον οικισμό και στην ευρύτερη περιοχή της Δυτ. Λοκρίδας.

γ) Η αξιοποίηση του προβλεπομένου μεγάλου αρδευτικού έργου στην περιοχή Μπουρνιά της Τιθορέας (Βελλίτσα) προκειμένου να βελτιωθεί η γεωργική γη και να υαξηθεί η απόδοσή της.

δ) Η τήση εγκατάστασης βιομηχανιών (ΒΕΛΚΑ) και βιοτεχνικών μονάδων στην περιοχή Κ. Τιθορέας και πάνω στον άξονα της ΠΕΟ.

Όσον αφορά το παλαιόδομικό ιστό του οικισμού και την οικιστική μονάδα (σαν δομή και μορφολογήση όψεων).

Διορθώνεται ανέπαφος ο κεντρικός δρόμος που με σφαιρικό την πλατεία (καφενεία, πλάτανος, φυσικό μπαλκόνι του οικισμού) εκτείνεται ανατολικά και δυτικά μέσα στην περιοχή κατοικίας παράλληλα στις υπομετρικές καμπύλες του εδάφους.

Ο κεντρικός αυτός άξονας όπως φαίνεται από τα σχέδια των κτισμάτων (με προσβολή απευθείας σ' αυτόν) λειτουργούσε σαν εμπορικός δρόμος για τον οικισμό με καταστήματα εργαστήρια.

Είχε δηλ. ανάλογη λειτουργία με αυτόν του οικισμού Αμφίκλειας στα ύψος της πάνω πλατείας όπου

εκδηλώνεται και ανάλογη η εξωτ. μορφολόγηση των κτισμάτων ώστε οι δύο αυτοί οικισμοί να αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς για το σύνολο της ευρύτερης περιφέρειας Φθιώτῶν - Φωκίδας.

Οι παράμετροι που εξελίσσουν ή μεταλλάσσουν τον βασικό τύπο του αγροτικού οπτισιού είναι:

- η θέση το μέγεθος του οικοπέδου (προσανατολισμός, θέα)
- ο συσχετισμός και η γειτνίαση του οικοπέδου με σημεία αναφοράς για τον οικισμό όπως εκκλησία, σχολείο, επαφή με κεντρικό δρόμο ύπαρξη φυσικού στοιχείου βράχου ή χειμάρου.
- η οικονομική ευμάρεια του ιδιοκτήτη
- επαγγελματικές ασχολίες πέρα από τις αγροτικές - κτηνοτροφικές.

Πρόκειται βασικά για ένα παλιό ορθογώνιο ή τετράγωνο διόροφο κτίσμα, τοποθετημένο τις περισσότερες φορές κάθετα στις κλίσεις του εδάφους, έτσι ώστε να δημιουργούνται δύο προσπελάσεις. Μία εισόγεια από την πάνω πλευρά και μία από την κάτω, με διαφορά ενός δρόμου.

Προς την αυλή αναπτύσσεται εύλινος σκεπαστός εξώστης, το χαγιλάτι χώρος ζωτικής σημασίας για το σπίτι.

Ο νεοκλασικισμός αργότερα θα μορφολογήσει διαφορετικά το μικρό μπαλκόνι της ανθρωποκεντρικής πρόσοψης αλλά θα κρατήσει τη σχέση του ως προς το κύριο κτίσμα.

Όσον αφορά την κατασκευή ισχύει όπως αναπτύχθηκε αυτή για τον οικισμό της Αμφίκλειας.

Καταγράφονται επίσης οι δυο νερόμυλοι με λειτουργική επικοινωνία μεταξύ τους σαν κτίσματα με ιδιαίτερη χρήση και αντιπροσωπευτικά δείγματα για τον οικισμό.

Όσον αφορά τα αρχαία μνημεία και ιστορικά ευρήματα τα οποία μαρτυρούν την σημασία του οικισμού κατά τους αρχαίους χρόνους αναφέρονται τα εξής:

Τα αρχαία τείχη από τα πλέον αξιόθεατα της κεντρικής Ελλάδας και από τα παλαιότερα οχυρά (4ος π.Χ. αι.) όταν οι Βοιωτοί μαζί με τους Αθηναίους επέτρεψαν στους Φωκείς να περιτυχίσουν τις πόλεις τους για να αντιμετωπίσουν τον Φίλιππο τον Μακεδόνα.

Τα διατηρούμενα σήμερα μεγάλα τμήματα του τείχους τροπεζιτόσχημου, και ισοδομικής τοιχοποιίας και με οχυρωματικούς πύργους διατηρούμενους σε πολύ καλή κατάσταση μέχρι σήμερα, καταλήγουν μέσω του "αισθητικού δόστους" σε απότομο βράχο, φυσικό οχυρό για την περιοχή πλέον.

Ο σημερινός οικισμός έχει κτιστεί γύρω από τα τείχη με αποτέλεσμα μεγάλα τμήματα του τείχους να

έχουν καταστραφεί στην πορεία.

Σύμφωνα με τον Πουσανία στην Τιθορέα υπήρχε θέατρο και ιερό άλσος της Αθηνάς με ναό και άγαλμα αυτής. Ο ίδιος αναφέρει ότι είδε τάφο της Αντιόπης και του Φώκου και σε κάποια απόσταση από τον οικισμό υπήρχε ναός του Ασκληπιού, τον οποίο έρχονταν να τιμήσουν όλοι οι Φωκείς.

Στην Ρωμαϊκή εποχή στην Τιθορέα λατρεύονταν οι Αιγυπτιακοί θεοί Σάραπις, Ισις και Ανούβις, όπως αυτό μαρτυρείται από απελευθερωτικές δούλων επιγραφές η εγγύηση της ελευθερίας των οποίων είχε ανατεθεί στο θεό Σάραπι.

Νεώτερα μνημεία: Ο Προφήτης Ηλίας, ο Αγ. Ιωάννης ο Θεολόγος και ο ναός του Αββά Ζωσιμά (παλαιοχριστιανικό κτίσμα με ψηφιδωτό δάπεδο).

Σύμφωνα τέλος με την τοπική παράδοση ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος κατέφυγε σε σπήλαιο που βρίσκεται στην αριστερή απότομη πλαγιά του Κάχαλη.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως η Τιθορέα έχει όλες τις δυνατότητες να λειτουργήσει σαν αγροτουριστικό κέντρο της περιοχής της Δυτ. Λοκρίδας από κοινού μάλιστα με τον οικισμό της Αμφίκλειας που βρίσκεται σε απόσταση 17 χλμ. από το χιονοδρομικό κέντρο Παρνασσού.

β. ΛΟΓΓΙΤΣΙ

Βρίσκεται σε υψόμετρο 740 μ. στην Ανατολική Ορθηρι, προσανατολισμένο στην Ανατολή ενώ προς Νότο εκτείνεται ο Μαλιακός κόλπος.

Εντάσσεται στην περιοχή επιρροής της Στυλίδας σύμφωνα και με τον πρόσφατο προσδιορισμό των γεωγραφικών ενοτήτων του Νομού. Από τον Ι. Βαρτολέα ("ΦΘΙΩΤΙΣ") είναι γνωστό ότι στον δήμο Στυλίδας εντάχθηκε το 1836 ενώ μέχρι τότε ανήκε στον δήμο Κόρωνος (που καταργήθηκε).

Ο πληθυσμός ακολουθεί εντελώς φθίνουσα πορεία: γύρω στα 1896 είχε 344 κατοίκους. Το 1961 είχε 284, το 1971 είχε 185 και το 1981 είχε 74 κατοίκους που μεταναστεύουν τους χειμερινούς μήνες.

Η προσέλαση γίνεται μέσω χωματόδρομου 16 χλμ. από τον οδικό άξονα Λαμίας - Στυλίδας. Η απόσταση από τη Λαμία είναι 32 χλμ. Η κατάσταση του δρόμου είναι πολύ κακή ιδιαίτερα με τις άσχημες καιρικές συνθήκες εντείνεται δε, με την αγριότητα του τοπίου. Η διαδρομή γίνεται κάθετα προς τον Μαλιακό κόλπο, η θέα του οποίου προσφέρει όμορφες φυγές, μέσα από πευχώσεις του εδάφους με αποκορύφωμα ένα χειμωποτόμο στον οποίο βρίσκεται γεφυράκι πέτρινο, παλιό χτισμένο σύμφωνα με την τεχνική των Ηπειρωτικών γεφυριών.

Η περιοχή εκπλήσσει με την παντελή έλλειψη βλάστησης, τα πετρώδη και βραχώδη βουνά, δημιουργώντας τοπίο απόκοσμο, ξένο προς τα Ελληνικά δεδομένα (παράπέμπει σε τοπία Φαρ Ουέστ, όπως χαρακτηρίστηκε).

Το ίδιο το χωριό είναι κτισμένο πάνω στους γυμνούς βράχους σε πλαγιά ανατολικό χωρίς ούτε ένα δέντρο: Η γύμνια του τοπίου, τα πέτρινα σπίτια καλλημένα σαν ένα σώμα με τις πέτρες, έρημο και απλά, παραπέμπουν σε περιοχές Ιταλικού νότου (Σικελία).

Τα τελευταία χρόνια έχουν φυτευτεί ελιές σε μικρές εκτάσεις σε μια προσπάθεια να καλλιεργηθεί η πετρώδης περιοχή και να αυξηθούν οι πόροι των κατοίκων.

Ο οικισμός είναι εντελώς έρημος κατά τους χειμερινούς μήνες: οι κάτοικοι είτε μετακινούν στην Στυλίδα (η οποία έχει άλλωστε απορροφήσει το κύριο μεταναστευτικό κύμα) είτε ζουν σε προχειρο "κτηνοτροφικό" οικισμό, στους πρόποδες του ίδιου λόφου. Εκεί βρίσκονται περίπου 10 στανες με αποθήκες, χώρο για ζώα και αχυρένιες κωνικές καλυβες για τις οικογένειες -κατασκευές πρόσκαιρες με ευτελή υλικά και τρόπο δόμησης. Η κτηνοτροφία είναι δηλαδή η ασχολία των κατοίκων που απέμειναν ενώ αξίζει να αναφερθεί η μετακίνησή τους με άλογα, εκτός από τα αγροτικά αυτοκίνητα.

Το χωριό φαίνεται από τον απέναντι λόφο, κατά την προελα προσπέλασης. Χάνεται για μεγάλο διάστημα της διαδρομής και βρίσκεται όταν πια είσαι στο μέσα στα όρια του. Τα πρώτα κτίσματα που αντικρύζει κανείς είναι το σχολείο και η εκκλησία, ενώ τα υπόλοιπα είναι κτισμένα σε μικρή απόσταση σε πλαγιά του βουνού με μεγάλη κλίση.

Ο οικισμός παρουσιάζει σύνολο εντελώς συγκροτημένο και ομοιογενές όπου καμιά παρέμβαση αλλοίωση ή ξένο στοιχείο δεν έχει προστεθεί από τότε που χτίστηκε. Μετά τον σεισμό του 1980 έχουν γίνει 12 επισκευές, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΥΑΣΒΕ.

Αποτελείται από 70 κτίσματα διάσπορα λόγω κλίσης του εδάφους. Τα λίγα διάσπορα που είναι χτισμένα σε μη επικλινές έδαφος δεσπόζουν σ' όλο το χωριό και διακρίνονται για την προσεγμένη κατασκευή τους (τοιχοποιία ημιλαξευτή και λαξευμένα αγκωνάρια στις γωνίες).

Πολεοδομικά αναφέρθηκε ότι τα κοινόχρηστα κτίσματα (εκκλησία με προαύλιο, σχολείο, βρύση, πλάτωμα δρόμου) βρίσκονται στην αρχή του χωριού και τα σπίτια είναι συγκεντρωμένα σε έναν μαχαλά.

Υπάρχουν 2 συγκλίνοντες δρόμοι που διασχίζουν τον μαχαλά: ο ένας οδηγεί έξω από το χωριό και ο άλλος είναι ο βασικός οδικός άξονας με σπίτια συνεχή και αυλές σε κάθε του πλευρά. Είναι χωματόδρομοι, δύσκολα βατοί από αυτοκίνητα καθώς έχουν γεμίσει δο-

μικρά υλικά (πέτρες, χώματα, ξύλα) από καταρρεύσεις, αμέλεια ή εγκατάλειψη.

Τα σπίτια έχουν κάτοψη απλή ορθογωνική όγκο πρισματικό, με τετράρριχτη στέγη και με μόνη προεξοχή μικρό μπαλκόνι στον όροφο.

Η σκόλα που οδηγεί στον όροφο είναι εξωτερική πέτρινη. Όμοια υλικά είναι η πέτρα, το ξύλο (ξύλο-δοσολές εμφανείς, στέγη ξύλινη) και κεραμίδι για επικάλυψη.

Το μπαλκόνι βρίσκεται στο κέντρο της κύριας πλατώμετης όψης, προσανατολισμένο προς Ανατολή ή προς Νότο, στον ήλιο και στη θέα. Στεγάζεται με προεξοχή της στέγης και έχει ξύλινα απλά κάγκελα χρωματισμένα, συχνά με έντονα χρώματα: πράσινο, κίτρινο, μπλε κλπ. Το μπαλκόνι είναι και το μοναδικό στοιχείο του κτίσματος που "εξχωρίζει" και "διασκεδάζει" το ίδιο κτίσμα καθώς και την συνολική εικόνα του οικισμού.

Τα σπίτια έχουν συνήθως ασβετωμένη την κύρια όψη, ενώ οι άλλες πλευρές είναι ανεπιχριστές, εμφανείς λιθοδομές.

Όυστοχώς, δεν έχουμε την εικόνα του οικισμού με ζωή (το καλοκαίρι) και ήταν επόμενο να εντυπωσιαστούμε με το μέγεθος της εγκατάλειψης και ερήμωσης ενός χωριού με κομμία αλλοίωση ως προς τα στοιχεία του, ενός χωριού χαμένου στην φθορά του χρόνου και την αγριότητα του τοπίου μακριά από τον κόσμο και κοινωνικές επαφές.

Η κατάσταση αυτή δεν μας επιτρέπει παρά την καταγραφή της κατάστασης θεωρώντας ότι κάθε πρόταση θα ήταν ανεδαφική.

γ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Βρίσκεται στην περιοχή επιρροής εξάρτησης της πόλης Δομοκού, που καλύπτει ολόκληρη την ομώνυμη επαρχία και αποτελεί κέντρο Β βαθμού επιπέδου επαρχίας.

Ο Παλαμάς, βρίσκεται σε απόσταση 25 χλμ. από τη Λαμία, ενώ η βασική πρόσβαση προς την περιοχή γίνεται με παλιά Εθνική Οδό (ΠΕΟ) και η κυρίως πρόσβαση στον οικισμό με τον επαρχιακό δρόμο 22 (προς Φιλιαδάνα - Μελιταία).

Ο δρόμος που οδηγεί στον οικισμό βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση κυρίως και από άποψη γεωμετρίας (οριζοντογραφία-μικροτομή) και σαν ποιότητα οδοστρώματος.

Όσον αφορά τις εξυπηρετήσεις υπηρεσιών οι οικισμός εξαρτάται κυρίως από τον Δομοκό και τη Λαμία ενώ σε μικρότερο βαθμό εξαρτάται από Μελιταία (ασφάλ, ιατρεία, χωροφυλακή) και Ξυνιάδα (Γυμνά-

σιο).

9ε προς την Δημ. Εκπαίδευση: λειτουργεί ένα μονοτάξιο δημ. σχολείο όπου φοιτούν 16 παιδιά, με ένα δάσκαλο.

Οι κάτοικοι προτιμούν να εγκαθίστανται στη Λαμία, ώστε τα παιδιά τους να παρακολουθούν εξετάξιο δημ. σχολείο, ενώ πηγαίνουν οι ίδιοι για αγροτικές και άλλες ασχολίες, καθημερινά στον οικισμό.

Ο οικισμός ανήκει στην μεγάλη πλειοψηφία των οικισμών του Νομού, που χάνουν τον πληθυσμό τους την τελευταία τριακονταετία.

Η μείωση αυτή οφείλεται στη συνεχή μετακίνηση των κατοίκων από τους ορεινούς οικισμούς (όπου το βιοτικό επίπεδο παρέμεινε χαμηλό λόγω έλλειψης έργων υποδομής) προς τους πεδινούς οικισμούς, ημιαστικά και αστικά κέντρα (Λαμία, Αθήνα) που οι παραγωγικοί τομείς αναπτύχθηκαν με ευνοϊκότερες συνθήκες και έδιναν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης.

Σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού κατευθύνθηκε προς το εξωτερικό.

Όσον αφορά την απασχόληση στον οικισμό σήμερα αυτή αφορά αποκλειστικά τον πρωτογενή τομέα (γεωργία - κτηνοτροφία).

Η πεδινή περιοχή προέρχεται από αγροτικό αναδασμό του 1965. Η νότια ορεινή περιοχή προσφέρεται και επιβάλλεται η δημιουργία οργανωμένων εγκαταστάσεων ποταμιολογικών και υποδομής βασκόταπων, οι οποίοι σήμερα εμφανίζονται υποβαθμισμένοι και ανοργάνωτοι.

Στη θέση Ντερήκαμπος, μετά από διενέργεια και δεύτερου αστικού αναδασμού, πρέκυψαν ιδιοκτησίες, με μέσον εμβαδόν 1200μ. περίπου. Η ίδια περιοχή μετά από ενέργειες της κοινότητας, χαρακτηρίστηκε σαν οικιστική, με απόφαση Νομάρχη στις 18/5/1982.

Στη συνέχεια διανοίχθηκαν δρόμοι, σύμφωνα με σχέδιο που εκπόνησε ιδιώτης μηχανικός και το οποίο προωθήθηκε σαν ρυμοτομικό σχέδιο, για έγκριση κατασκευαστή υδραγωγεία και υδροδοτήθηκε η περιοχή με πλήρες δίκτυο. Επίσης από την ΔΕΗ κατασκευαστηκε πλήρες δίκτυο ηλεκτροδότησης.

Ο υπάρχων οικισμός έχει ουσιαστικά εγκαταλειφτεί από τους κατοίκους του. Σ αυτό συντέλεσε κυρίως η αναμονή από το 1979 της μεταφοράς τους σε νέα θέση που θεωρήθηκε σαν πανόκεια για την επίλυση των προβλημάτων του οικισμού και τα οποία είναι τα παρακάτω:

-έλλειψη κοινωνικής και τεχνικής υποδομής (ενδεικτικά αναφέρουμε ότι δεν έχει τοιμεντοστρωθεί ούτε μισό μέτρο δρόμου)

-έλλειψη εμπορικών εξυπηρετήσεων και αναψυχής που ζημιές στα κτίρια από τους σεισμούς του 1980.

Στοιχεία ΥΑΣΒΕ: 6 άδειες ανακτασκευών ύψους δανείων 6.200.000 δρχ. και 23 άδειες επισκευών ύψους δανεί-

ων 1.465.000 δρχ.

Ο παλιός οικισμός σαν οικιστικό σύνολο εμφανίζει αξιόλογο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα στην περιοχή του κεντρικού δρόμου και προς την πάνω πλατεία, στην οποία αυτός οδηγεί και λειτουργεί σαν βασικός κορμός για την οργάνωση του πολεοδομικού τοπικού.

Είναι χαρακτηριστική η διαμόρφωση αυτού του δρόμου από τα ίδια τα κτίσματα, τα οποία αποτελούν μια μορφολογική και κατασκευαστική ενότητα καθώς και από την τοποθέτησή τους ώστε να δημιουργούνται πλατιότερα.

Πρόκειται στην ουσία για ένα τύπο σπιτιού των αγροτικών με αμυντικό και εσωστρεφή χαρακτήρα. Τα νεότερα κτίσματα (πριν την δεκαετία του 50) αποτελούν εξέλιξη αυτού του τύπου, ο οποίος γίνεται περισσότερο ανοιχτός προς τον έξω χώρο.

Χαρακτηριστικά του παλιού σπιτιού:

- Περρινοί τοίχοι πλάτους 60-70 εκ. και στους οποίους διαμορφώνεται μια ξεχωριστή αισθητική μέσα από την αντίθεση της ημιλαξευμένης πελεκητής πέτρας και τους σχεδόν τέλεια επιμελημένους γωνιόλιθους.
- Τα κτίσματα γίνονται ένα με το τοπίο λόγω της γνώστης πέτρας που έχει χρησιμοποιηθεί.
- οριζόντιες ξυλοδεσιές για ενίσχυση της τοιχοποιίας
- μικρά στενόμοκρα ανοίγματα με οριζόντιο ή κατακόρυφο πέτρινο πρέκι και ανακουφιστικό τόξο
- κουφώματα που ανοίγουν προς τα μέσα
- τετράρριχτη ξύλινη στέγη κεραμοσκεπής με βυζαντινά κεραμίδια (κλίση 25-30%)
- συνήθως πέτρινη σκάλα που οδηγεί στον εξώστη
- απουσία εξωστών και εξαιρετικά μικρά ανοίγματα προς το δρόμο
- ξύλινα πατώματα και εσωτερικές διαιρέσεις (μπαρζατί).

Επιβάλλεται ουσιαστική επέμβαση στον υπάρχοντα οικισμό να αποκατασταθεί η δομή και η μορφή του.

Να μπορέσει να αξιοποιηθεί για οικιστική χρήση για όσους θέλουν να παραμείνουν και να συνδυαστεί με στεγαστικά προγράμματα κάλυψης αναγκών για το τοπικό δυναμικό της περιοχής (εργαστάσιο ντομάτας, Πολωνοί που έχουν κατακλύσει την περιοχή και απασχολούνται στη συλλογή ντομάτας) έτσι ώστε παράλληλα με τη διατήρηση της παραδοσιακής κληρονομιάς να αξιοποιηθεί και ένα υπάρχον οικιστικό υλικό, καταδικασμένο στην κατάρρευση από την εγκατάλειψη των ίδιων και των κατοίκων και της πολιτείας κατά επέκταση.

Να αποτελέσει παράλληλα με την οικιστική χρήση αγροτουριστικό κέντρο της επαρχίας Δομοκού.

Η αξιοποίηση και λειτουργία ενός τέτοιου κέντρου

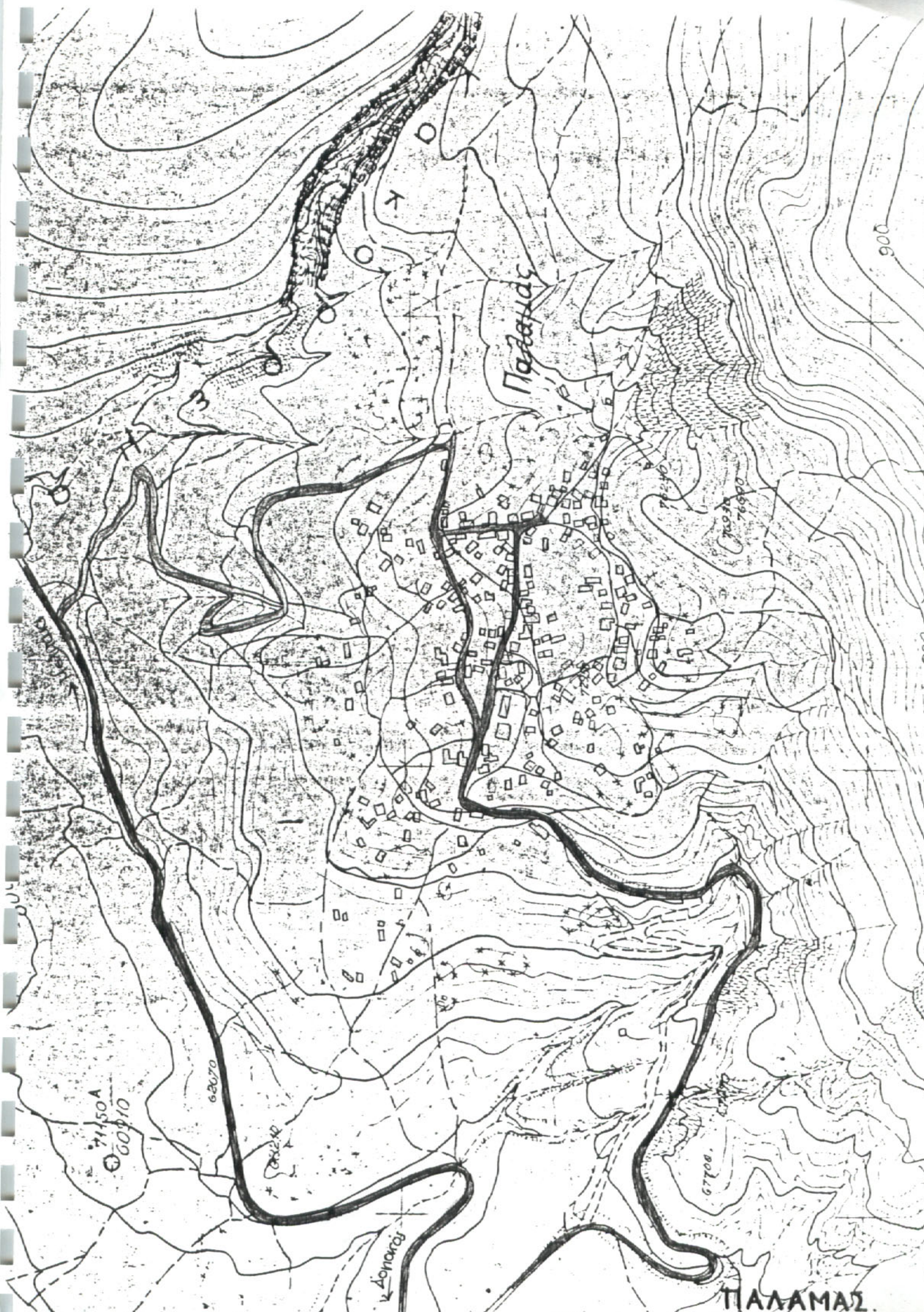
αποτελεί ειδικό αντικείμενο μελέτης.

Όλος ο οικισμός επιβάλλεται να χαρακτηριστεί σαν ζώνη ειδικής ενίσχυσης (ZEK) για την εξυγίανση και ανάδειξή του.

ΤΙΘΟΡΕΑ

Παλαιάς

ΔΙΟΥΝΗ

71450
60910

62670

67700

906

Δορυράς

ΠΑΛΑΜΑΣ

Τιβορέα (Βελίτσα).

87.

Τιβορέα (Βελίτσα)
αμυντική οχύρωση,
τμήμα του αρχαίου
τείχους.

88.

τραπεζιόβκιμη προσδομική
τοιχοποιία, τμήμα του
ίδιου τείχους, βέβαιη
με τον οικισμό.

89.

60%

Τιθορέα (Βελεστίνη)
χαρακτηριστική άσπρη
κεντρικού δρόμου στο
ύψος της πλατείας

90.

αγροτικός τύπος κατοικία
με εκσωματωμένα κεραμοειδή
πρόστυπα & μερβή.

91.

Νέες επεμβάσεις
με ετερόκλητα χρώματα
ύλων.

92.

93.

94.

95.

- 16 -

Τιβορέα (Βελίτσα)

Οι δύο παλινοί νερόμυλοι
ψέβει στον ομιλεμό

Τιθορέα (Βελίτσα)!!!

Ενα χωριό
που μένει.

96.

Τιθορέα (Βελίτσα)
παλιός πέτρινο
περίβολο
με χαρακτηριστική
αιολόπορτα.

97.

98.

ΛΟΦΙΣΤΕΛ -- ενοι χωριό που σεύζει!!!

Μονοβιχή ειύόνα
 τα ταπενώ πέτρινα υτιόματα, μαθός ευτυπάρκουν με το θρακόδες τοπίο -- Σιμελιούρι ομιτομού 99.

100.

Λογικάί — ένα χωριό
που φεύγει

101.

102.

103.

1916108

104.

105.

106.

λογίται

107.

108.

Λοζβίτσι - επί μέρους στοιχεία
κατασκευαστικής δομής
κ μορφολογικής
του πέτρινου αγροτικού
επίτιου.

109.

110.

110.

επιτολελειμένο
πέτρινο γεφύρι
στο δρόμο προς
Λοσρίτσι.

112.

Παλαμπίς

πέτρινη τοιχοποιία
από ημιλαβύρινθη
πέτρα της περιοχής

χαρακτηριστική διαμόρφωση
πέτρινου προεπίου
με αυθόρμητο τόξο,
& λαμπά από ιδιαίτερα
επιμελημένους λίθους.

113.

114.

Παλαιός —
μερίδα από την
εξοστράτευση
του αιετού.

115.

Η παλιά πλατεία
όπως διαμορφώθηκε
υπό μορφή πλατόμα-
τος από τα ίδια τα
κτίσματα που
δειχνονται αρχαιολογικά
μαζί της.

116.

από την από του
κεντρικού δρόμου
προς την πλατεία

117.

118.

Ταλαμάς —
εισόδες
βιατάλειψης.

119.

Ο κεντρικός δρόμος
επίτηδες
προβληματισμός
το χειμώνα

120.
21-

121.

Παλαιός!!!
Ένα χωριό που έφυγε!!!

122.

123.

Ο Νέος Παναμάς !!!
"Ιπποδάμειο, εύστημα με παρδείσ δρόμους!!
"νεοπαραδοσιακά, υτιγμάτα !!

124.

απὸ ἐπιλογῆς

" Ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς
στάθης ἀς γίνῃ ὅλο αὐτὸ
βουστᾶσια με ἐρωτιδεῖς
αἰθούσες ροκοκκό !"

Ἀντρέι Ἰοζυτσένσκι.

3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΠΟΥ ΚΑΘΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ , ΟΜΑΔΟ-
ΠΟΙΗΣΗ ΕΠΙ΄ΜΕΡΟΥΣ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕ-
ΛΕΤΗΣ, ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ,
ΣΤΟΧΩΝ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ.

Ακολουθώντας την ίδια μεθοδολογία με το Α Μέρος
της Μελέτης, διακρίνουμε 4 κατηγορίες, που αφορούν:

Α: Στοιχεία που προκύπτουν από το συγκριτικό
πλεονέκτημα του Νομού, λόγω της γεωγραφικής του θέ-
σης και λειτουργίας του ως βασικού συγκοινωνιακού
κόμβου, όπως:

- την διέλευση της Νέας Εθνικής οδού,
- την διέλευση της Παλαιάς Εθνικής οδού (μέσω της
οποίας γίνεται και η συγκοινωνιακή σύνδεση Πά-
τρας-Θεσσαλονίκης),
- την μοναδική σιδηροδρομική αρτηρία της χώρας.

Β) Πόλους έλξης (κόμβοι επικοινωνίας) υπερτοπικής
κλίμακας έως εθνικής εμβέλειας:

- χιανοδρομικό κέντρο Φτερόλακκας Παρνασσού,
- υποχρεωτική διέλευση της κίνησης προς Ευρυτανία -
Καρπενήσι και χιανοδρομικό κέντρο στο Βελούχι,
- σύνδεση Δελφών (Φωκίδας) - Μετεώρων (Τρικάλων)
μέσω της Π.Ε.Ο. ,
- συγκέντρωση καταφυγίων μέσα στο νομό και στις
πορυφές του,
- αναπτυγμένες τουριστικές περιοχές και λουτροπόλεις.

Γ) Προγραμματιζόμενα έργα (πενταετές Νομαρχίας
και Περιφέρειας).

Δ) Στοιχεία δυναμικά (σε μια προοπτική αναπτυ-
ξιακών στόχων για ορεινές περιοχές του Νομού) - που
ορίζουν μεμονωμένες περιοχές ή από τα οποία σχη-
ματίζονται επικοινωνιακά δίκτυα (συνέχειες) που
σχετίζονται και εξαρτώνται άμεσα από παραμέτρους
των παραπάνω κατηγοριών Α, Β, και Γ:

Στοιχεία αυτού του είδους αφορούν:

- το φυσικό περιβάλλον (σημεία και διαδρομές),
- δυναμικούς σικτιμούς με αξιολογία πολεοδομικό ποτό
και παραδοσιακό κέλυφος,
- αρχαιολογικούς-ιστορικούς χώρους,
- μεμονωμένα κτίρια ή σύνολα κτιρίων που παλιά είχαν
κάποια ειδική χρήση.

Από την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης (όπως
απεικονίζεται στους χάρτες) και με βάση τα δεδομένα
του Νομού που αφορούν τις κατηγορίες κριτηρίων Α,
Β, Γ και Δ εξάγονται τα εξής συμπεράσματα:

(α) Η περιοχή της Δυτ. Φθιώτιδας είναι η πιο
υποβαθμισμένη και εγκαταλεημένη περιοχή του Νομού,

προγράμματα αναψυχής,

γ) σε επίπεδο οικισμών και συγκεκριμένα το τμήμα του Τυμφρηστού που προσφέρεται σαν ενιαία περιοχή για ανάπτυξη ορεινού τουρισμού και ορίζεται από την βασική διαδρομή: Αγ. Γεώργιος - Μεγ. Κόψη - Μερκάδα - Μουρίλα - Νεοχώρι - Παλαιόκαστρο.

α) Με βάση την ανάλυση διαπιστώνεται ότι για το οδικό δίκτυο της περιοχής και την ανεκτή πρόσβαση και βιωσιμότητα των οικισμών, απαιτούνται σχετικά έργα υποδομής, όπως βελτίωση της χάραξης και ασφαλιτότητας.

Ιδιαίτερα στις περιοχές που έχουν εκδηλωθεί καταλισθήσεις - περιοχές Κόψης, Παλαιόκαστρου, Δίκαστρου, Περίβλεπτου, Τυμφρηστού (μεγάλης έκτασης), Παλαιός και Νέος Γιαννιτσούς - θα πρέπει να αποφεύγεται η κατασκευή οδών μικτού προφίλ για την αποφυγή καθιζήσεων και καταλισθήσεων και να γίνεται θεμελίωση στο υγιές πέτρωμα αφού απομακρυνθεί ο μανδύας αποσάθρωσης.*

Επίσης, γνωστά σε πανελλαδικό επίπεδο είναι τα προβλήματα που δημιουργούνται με το πρώτο χιόνι και παγετό στην περιοχή Ράχες Τυμφρηστού, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται ή και να διακόπτεται η συγκοινωνία και να αποκόβεται η Ευρυτανία (και το Χιονοδρομικό Κέντρο).

Το πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα από το αρμόδιο Υπουργείο, τη στιγμή μάλιστα που υπάρχει στο πρόγραμμα η διάσωση της Ε.Ο. Λαμίας Καρπενησίου.

(β) Σχετικά με την οικολογική αναβάθμιση και την εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου της περιοχής με βάση την Μελέτη αναγνώρισης του Φυσικού Περιβάλλοντος του Νομού, προτείνεται:

1) Η αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας του υποβαθμισμένου δρυοδάσους Τσούκας - Ροβθλαρίου.

Αίτια της υποβάθμισης είναι:

-η αλόγιστη βόσκηση και υπερβόσκηση στο παρελθόν
-η έντονη κλαδοκομή και ανθρωπογενείς επιδράσεις
-οι απότομες κλίσεις εδάφους και έντονα χαρακτηριστικά φαινόμενα.

Γενικά, πολλά είναι τα προβλήματα και μεγάλη

---

*Στοιχεία από γεωτεχνικές εκθέσεις του ΙΓΜΕ.

όπως είχε ήδη επισημανθεί και στο Α μέρος.

Χαρακτηρίζεται όμως για τον πλούτο του φυσικού περιβάλλοντος, για την ανάδειξη του οποίου απαιτείται ειδικό κεντρικό Νομαρχιακό Πρόγραμμα παρέμβασης με άξονα την ιδιαιτερότητά της σαν "προβληματική περιοχή" και σε σύνδεση με την Νότια του Σπερχειού περιοχή.

Σαν στρατηγική μιας μακροπρόθεσμης χρονικής προβολής προτείνεται η ανάδειξη του ορεινού διασπαικού άξονα που εξασφαλίζει την πρόσβαση σαν συνέχεια στο φυσικό περιβάλλον μιας σειράς ορεινών και απομακρυσμένων οικισμών του Νομού.

Αφορά κατ' επέκταση ένα συνολικότερο πρόγραμμα για την από κοινού αντιμετώπιση και ορισμένων οικισμών της Ευρυτανίας. Ο συγκεκριμένος άξονας περιλαμβάνει κατά σειρά τους παρακάτω οικισμούς και αντίστοιχα φυσικά τοπία:

ΜΕΓ. ΚΑΨΗ - ΜΕΡΚΑΔΑ - ΜΑΥΡΙΛΟ - ΝΕΟΧΩΡΙ - ΑΓ. ΤΡΙΑΔΑ - ΦΟΥΡΝΑ - ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ - ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Επίσης, σύνδεση της περιοχής Δ. Φθιώτιδας με την περιοχή Δομοκού, μέσα από τον διανοιγόμενο άξονα ΓΡΑΜΜΕΝΗΣ - ΤΡΙΛΟΦΟΥ - ΑΓ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, που είναι άλλωστε ενταγμένος στα ΜΟΠ Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδας (Κεντρικής Ελλάδας).

(β) Μεμονωμένοι οικισμοί με δυνατότητα ανάδειξης είτε ως αυτοδύναμα οικιστικά σύνολα, είτε ως αρχιτεκτονικές μορφές που τείνουν να εκλείψουν και καταγράφονται ως δείγματα και μόνον.

Μελετώνται 3 οικισμοί, ο καθένας με τα δικά του χαρακτηριστικά και ιδιοτυπίες:

-ΛΟΠΓΙΤΣΙ (περιοχή Στυλίδας)

-ΤΙΘΟΡΕΑ (πρώην Βελίτσα, περιοχή Δυτικής Λοκρίδας)

-ΠΑΛΑΜΑΣ (περιοχή Δομοκού).

(1) ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ - ΤΥΜΦΗΣΤΟΥ, ΟΡΘΡΥΟΣ

Όπως ήδη έχει αναπτυχθεί στο Α Μέρος της μελέτης, για την Δυτική Φθιώτιδα απαιτείται ειδικό κεντρικό Νομαρχιακό Πρόγραμμα παρέμβασης με άξονα την ιδιαιτερότητά της σαν "προβληματική περιοχή".

Για το Β.Δ. τμήμα του Τυμφησταίου που εξετάζουμε στο τμήμα τούτο, οι προτάσεις μας ιεραρχούνται σύμφωνα με τα εξής σημεία:

α) εξασφάλιση της βιωσιμότητας του οδικού δικτύου για ευκολότερη προσπέλαση της περιοχής στο σύνολό της,

β) οικολογική αναβάθμιση και εκμετάλλευση φυσικού πλούτου - κήρυξη "αισθητικών δασών" σε συνδυασμό με

οικολογική διαταραχή έχει προκύψει από συνεχείς πυρεκαγιές που σημειώνονται κάθε καλοκαίρι στην περιοχή.

Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:

- απομάκρυνση ανεπιθύμητων ατόμων (πολύκλαδα, που δεν αποδίδουν τεχνητή ξυλεία και που έχουν υποστεί ζημιές κατά την υλοτομία και μετακίνηση
- καλλιέργεια νεοφυτιών και πυκνοφυτειών
- πορτώσεις - κλαδεύσεις
- τεχνητή υποβοήθηση της φυσικής αναγέννησης (αναμόχλευση εδάφους)
- αναδασώσεις - συμπληρώσεις σε ενδοδασογενή και εξωδασογενή περιβάλλοντα - περιποιήσεις αναδασώσεων
- εξαγορά εγκαταλειμμένων αγροτεμαχίων - δασοτεμαχίων ή άλλων εκτάσεων που βρίσκονται μέσα στο δημόσιο δάσος και παρεμποδίζεται η ενταία του διαχείριση.

Για τις υποβαθμισμένες θαμνώδεις εκτάσεις της Ορθύρας πρέπει να ληφθούν τα παρακάτω μέτρα:

- να χαρακτηριστεί η χρήση των εκτάσεων αυτών (δασοπονική - λιβαδοπονική - γεωργική κλπ) και να γίνει αξιοποίησή τους με επιστημονικά κριτήρια
- να γίνει αποκατάσταση και αξιοποίηση (αναδασώσεις - καλλιέργεια - αναθαμνώσεις - αναχλοάσεις).

2) Για τους βοσκότοπους, είναι απαραίτητα:

- πρόγραμμα βελτίωσης βοσκότοπων στις δημόσιες δασικές και χορτολιβαδικές εκτάσεις με σύγχρονο καθορισμό χρήσης γης (δασοπονική - λιβαδική - γεωργική κλπ).
- στις κοινοτικές εκτάσεις, ζώνες βόσκησης που να μην διακόπτονται από διάσπορτα αγροτεμάχια
- κατάργηση κοινοτικών ορίων.

3) Για την γεωργική γη:

για την ορεινή - ημιορεινή γη που εμφανίζεται τελείως υποβαθμισμένη λόγω εγκατάλειψης της καλλιέργειας και των έντονων κλίσεων του εδάφους προτείνεται ο σχεδιασμός και η αξιοποίηση εγκαταλειμμένων αγροτεμαχίων. Να καλλιεργείται κατά τις ισοϋψείς ώστε να μεταβληθεί η φυσική ροή των υδάτων για την συγκράτηση του εδάφους και εξάλειψη των διαβρώσεων.

4) Σαν περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με βάση το Π.Δ. 996/1971 σχετικά με την κήρυξη "αισθητικών δασών", σαν επιλογή πρώτης φάσης και σε συνδυασμό με πρόγραμμα αναψυχής, προτείνεται:

Η περιοχή ελατόδασους βόρεια του οικισμού Τυμφρηστού και στα όρια του Νομού Ευρυτανίας, σε συνδυασμό μάλιστα με το Χιονοδρομικό Κέντρο και το

Όρειβατικό Καταφύγιο Βελουχίου - περιοχή "Αλπικού τοπίου" και ομορφιάς.

5) Σαν βιώσιμοι επισημαίνονται οι περιοχές μεταξύ των οικισμών Τυμφρηστού - Μερκάδας και Παλαιοκάστρου - Ραβολιαρίου (γενικά όλη η περιοχή Φουρνάς), που είναι γνωστά και πολυσύχναστοι από τους κυνηγετικούς κύκλους.

6) Η αντιμετώπιση των κατολισθητικών φαινομένων, για τις περιοχές των οικισμών που έχουν προαναφερθεί.

7) Επιβάλλεται προστασία της περιοχής με έργα διευθέτησης χειμάρρων και με πραγματικές αναδασώσεις των υδρολογικών λεκανών.

8) Παρά την υποβάθμιση αυτή, πρέπει να τονιστεί ότι ο κύριος ορεινός όγκος του Νομού προσφέρεται για ανάπτυξη οικονομικού δάσους, αρκεί να γίνει ο κατάλληλος σχεδιασμός (αντιπυρική προστασία - οικονομικές αναδασώσεις - υποδομή για ορεινό δασοτουρισμό) με παράλληλη προστασία των πλούσιων βιοτόπων της περιοχής.

Στο επίπεδο των οικισμών, σε συνδυασμό με την πρόταση για βελτίωση και επέκταση των δικτύων υποδομής (οδικό δίκτυο, ύδρευση, διάθεση λυμμάτων) για την εξασφάλιση ανεκτών συνθηκών διαβίωσης, επισημαίνονται - προτείνονται τα εξής:

- Για τον ΑΓΙΟ ΓΕΩΡΓΙΟ -κεφαλοχώρι της περιοχής- οικισμό αφετηρία για την προσέλαση των παραπάνω οικισμών και μέσω του οποίου διέρχεται η κίνηση προς Καρπενήσι - Ευρυτανία, προτείνεται η σχεδίαση και υλοποίηση προγράμματος αγροτουρισμού με την μορφή συγκέντρωσης - διάθεσης προϊόντων γεωργοκτηνοτροφικού τομέα. Προτείνεται δηλαδή ένα πρόγραμμα που να εντάσσεται οργανικά, στη ζωή και τον χαρακτήρα του οικισμού, στο βαθμό που στο παρελθόν αλλά και σήμερα ακόμα, εξακολουθεί να λειτουργεί σαν τοπική αγορά - εμπορικό κέντρο για την ευρύτερη περιοχή επιρροής του.

- Η ανάπτυξη αγροτουρισμού στα πλαίσια της Γενικής Γραμματείας Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών στον οικισμό ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ (πρώην ΚΑΨΗ), με την μορφή Ξενώνα.

Για τον ίδιο οικισμό προτείνεται η διατήρηση του δομημένου περιβάλλοντος, με ειδικούς όρους δόμησης, στον βαθμό που παρατηρείται (από νέες κατασκευές) κακή εκμετάλλευση των έντονων κλίσεων του εδάφους με αποτέλεσμα να προκύπτουν πολύμορφα κτίρια, αντί αυτά να κλιμακώνονται σαν όγκοι και να προσαρμόζονται στην μορφολογία του εδάφους.

Μέσα από την διατήρηση της κλίμακας του μεμονωμένου κτίσματος, θα εξασφαλιστεί παράλληλα και η μη αλλοίωση του πολεοδομικού ιστού στο σύνολό του.

Σε συνδυασμό με το Χιονοδρομικό Κέντρο Βελουχίου και το εκεί καταφύγιο του ΕΟΣ, προτείνεται η αξιοποίηση του εγκαταλειμμένου κτίσματος που βρίσκεται σε ενδιάμεση απόσταση των οικισμών Μεγάλης Κάψης - Μερκάδας, για χρήση ξενώνα φυσιολατρικών και ορειβατικών κύκλων και με πιθανή κοινοτική εκμετάλλευσή.

- Οι οικισμοί ΜΕΓ. ΚΑΨΗ, ΜΕΡΚΑΔΑ, ΜΑΥΡΙΔΟ, πέραν των περιοχών εφόδου φυσικού κάλλους με ελατοδάση, διαθέτουν μοναδική θέα, οικιστικό περιβάλλον αξιόλογο, ενώ υπάρχει η δυνατότητα εύκολης πρόσβασής τους από την Λαμία. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν υπολογίσιμη ενόχληση παραμέτρων για την ένταξή τους σε περιφερειακό πρόγραμμα ορεινού τουρισμού.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί η εκκλησία του Αγ. Δημητρίου στο Μαυρίλο - κτίσμα του 18ου αι. - με πλούσια εσωτερική διακόσμηση, δείγμα λαϊκής τέχνης των τεχνιτών και αγιογράφων της εποχής, με ξεχωριστό ιστορικό, αρχιτεκτονικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον.

- Το ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ, με χαρακτήρα ενδιάμεσου σταθμού για την κίνηση προς ΦΘΥΡΝΑ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ, εμφανίζει καθημερινά κάποια κίνηση από επισκέπτες - κυνηγούς στις αντίστοιχες περιόδους.

Η υλοποίηση των παραπάνω στόχων μπορεί να επιτευχθεί σε συνδυασμό με την εξασφάλιση της συνέχειας -ως προς την προσέλαση των οικισμών- μέσα από την αξιοποίηση του βασικού ορεινού άξονα που ξεκινάει από ΝΕΟΧΩΡΙ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ και διέρχόμενος μέσω Ευρυτανίας, συνδέει με ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ - ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟ.

Σ' αυτό το σημείο κρίνουμε σκόπιμο να επανέλθουμε στην πρόταση του Α Μέρους της Μελέτης για ανάδειξη ορεινού άξονα με αφετηρία την ΠΑΥΛΙΑΝΗ και ο οποίος είναι δυνατόν να καταλήγει μέχρι το ΓΑΡΔΙΚΙ, διέρχόμενος και μέσα από τμήμα της ορεινής ΦΩΚΙΔΑΣ. Η πρόταση αυτή ολοκληρώνεται με την επέκταση του άξονα στην περιοχή Τυμφρηστού, όπως αναλύθηκε πιο πάνω, ο οποίος θα διέρχεται και μέσα από περιοχή της ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ, στα όρια του Νομού, με ενιαία αντιμετώπιση.

Η υλοποίηση της πρότασης σε συνδυασμό με τους στόχους που έχουν τεθεί, θεωρούμε ότι σαν στρατηγική ανάπτυξης ορεινού τουρισμού με χρονική προβολή το έως 2000 θα επιφέρει ιδιαίτερα ευνοϊκά αποτελέσματα στην υποβαθμισμένη περιοχή της Δυτ. Φθιώτιδας.

-Όσον αφορά τους οικισμούς που βρίσκονται κοντά στην ΜΑΚΡΑΚΩΜΗ, με βάση τις παραμέτρους που έχουν καθοριστεί, δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Ο μοναδικός, υπό αναβάθμιση, πόλος έλξης είναι τα ΛΟΥΤΡΑ ΠΛΑΤΥΣΤΟΜΟΥ, όπου οι νέες εγκαταστάσεις που κατασκευάζονται ή έχουν ήδη κατασκευαστεί, θα πρέπει να συνδυαστούν με άρτια παροχή εξυπηρέτησεων και προβολή τους στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο.

Επίσης, κρίνεται απαραίτητο να αξιοποιηθούν και να υλοποιηθούν οι προτάσεις που έχουν γίνει σχετικά με την εμφιάλωση του πόσιμου ιαματικού νερού.

-Για την ίδια περιοχή, επισημαίνουμε τον οικισμό ΜΕΣΟΧΩΡΙΟΥ (πρώην ΠΑΠΠΑΣ) που υπαγόταν διοικητικά στον Νομό Κορδίτσας μέχρι πρόσφατα.

Εδώ, σημειώνουμε κατ' αρχήν την ανάγκη επισκευής του Βυζαντινού Ναού Αγ. Νικολάου, ο οποίος ως μορφή, τυπολογία και εσωτερικό διάκοσμο βρίσκεται σε συνάφεια με τον ναό Αγ. Δημητρίου του Μαυρίλου, αλλά είναι τραγικά εγκαταλειμμένος.

Το γεγονός της κοντινής απόστασης του Μεσοχωρίου σε σχέση με την λουτρόπολη Σμοκόβου Κορδίτσας (12 χλμ.) θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά ως προς αυτόν τον οικισμό και όχι μόνο: θεωρείται σκόπιμο να διαμορφωθεί άξονας που να συνδέει άμεσα τα λουτρά Πλατυστόμου με Σμοκόβου διερχόμενος μέσα από τους οικισμούς Γιαννιτσούς - Παλιός Γιαννιτσούς - Μεσοχωρίου (βελτίωση - ασφαλιτότρωση). Η κίνηση που θα προκύψει θα τονώσει σημαντικά τους παραπάνω οικισμούς. Σήμερα η κίνηση προς Σμόκοβο γίνεται από την πλευρά Τσούκας - Ροβαλιωρίου - Ρεντίνας, άξονα κατά πολύ μεγαλύτερο σε μήκος, χωρίς άλλωστε να υπάρχει και η σύνδεση με Πλατύστομο.

Τέλος, αναφέρουμε τον διανοιγόμενο άξονα ΓΡΑΜΜΕΝΗΣ - ΤΡΙΑΦΟΥ - ΑΓ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ο οποίος θα συνδέσει απευθείας τις περιοχές ΔΟΜΟΚΟΥ - ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ με την ΔΥΤ. ΦΘΙΩΤΙΔΑ - ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ, και θεωρούμε ότι θα τονώσει και θα επιφέρει ευνοϊκά αποτελέσματα για τους οικισμούς που βρίσκονται πάνω σ' αυτόν.

(2) ΜΕΜΟΡΩΜΕΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΜΕ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

α. ΤΙΘΟΡΕΑ (ΒΕΛΙΤΣΑ)

Δεν συσχετίστηκε άμεσα με τις προτάσεις για ανάπτυξη του άξονα ΜΕΝΩΕΝΙΤΣΑΣ - ΑΜΦΙΚΛΕΙΑΣ (Α Μέρος Μελέτης) για τον λόγο ότι, αν και γειτνιάζει με την Αμφικλεία, υπάγεται στην οικιστική ενότητα Κότω Τιθορέας. Η τελευταία, εμφανίζει μια αυτονομία σαν περιοχή και έναν δυναμισμό ως προς την παραγωγική της υποδομή σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της

Δυτικής Λακρίδας.

Προτείνονται:

- Η προστασία και παράλληλη αξιοποίηση του "αισθητικού δάσους" Τιθορέας, όπου έχει ήδη κατασκευασθεί κάποια υποδομή με πεζόδρομους, καθιστικά κλπ.
- Η εκπόνηση ειδικής μελέτης προστασίας - ανάπλασης του παραδοσιακού χώρου του οικισμού, όπου θα αποτυπώνεται η καταγραφή των αξιολογών ή διατηρητέων κτισμάτων και αρχιτεκτονικών στοιχείων, η ανάλυσή τους ως τυπολογική, μορφολογική και κατασκευαστική ενότητα.
- Η αξιολόγησή τους σύμφωνα με την κατάσταση διατήρησης και συντήρησης και ο καθορισμός του βαθμού προστασίας τους.
- Η ανάδειξη και αποκατάσταση του παραδοσιακού πολεοδομικού ιστού, σε συνδυασμό με την ανάδειξη και προστασία του τείχους, όπως αυτό υπαγορεύεται από την κήρυξη του ως αρχαιολογικού χώρου.
- Η επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης καθώς και ο έλεγχος των νέων οικοδομών από ΕΠΑΕ.

β. ΛΟΓΓΙΤΣΙ

Αν και συγκροτεί ένα μοναδικό οικιστικό σύνολο για την περιοχή της Φθιώτιδας, όπου σπίτια και βρόχοι γίνονται ένα, μέσα στην ερημιά και την αγριότητα του τοπίου, πρόκειται για έναν παντελώς εγκαταλειμμένο οικισμό, απομονωμένο και δύσβατο, για τον οποίο έχει εκλείψει πλέον κάθε δυνατός όρος επιβίωσης του, πέραν της χρήσης των κτισμάτων τους ως θερινά καταλύματα των κτηνοτρόφων που επιστρέφουν.

γ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Το τετελεσμένο γεγονός ότι ο οικισμός εγκαταλείπεται και μεταφέρεται σε νέα θέση 2 χλμ. από τον παλιό, αποτελεί ένα ιδιόμορφο φαινόμενο σε πανελλαδική κλίμακα και παράλληλα μια πρόκληση για τους αρμόδιους φορείς, όπως: ΥΠΕΧΩΔΕ (με την ευθύνη και απόφαση του οποίου γίνεται η μεταφορά), ΕΟΤ, ΔΕΚ, ΤΕΕ, κλπ.

Θεωρούμε ότι το υπάρχον οικιστικό σποκ, με αξιόλογο παραδοσιακό κέλυφος και πολεοδομικό ιστό, εύκολα προσπελάσιμο από τον άξονα της ΠΕΘ Λαμίας - Δομοκού, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί προς την κατεύθυνση υλοποίησης στεγαστικών προγραμμάτων, σε συνδυασμό με την διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Το βέβαιο είναι ότι δεν υπάρχει καμιά σύγκριση ανάμεσα στον Παλαμό (750 μ. υψόμετρο) ως ορεινό οικισμό και σε οικισμούς αντίστοιχου υψόμετρου της Δυτ. Φθιώτιδας (π.χ. Περίβλεπτο, Πιτσιωτά Δευκόδα κ.α.) για θέματα προσέγγισης, προσπέλασης,

κυκλοφορίας.

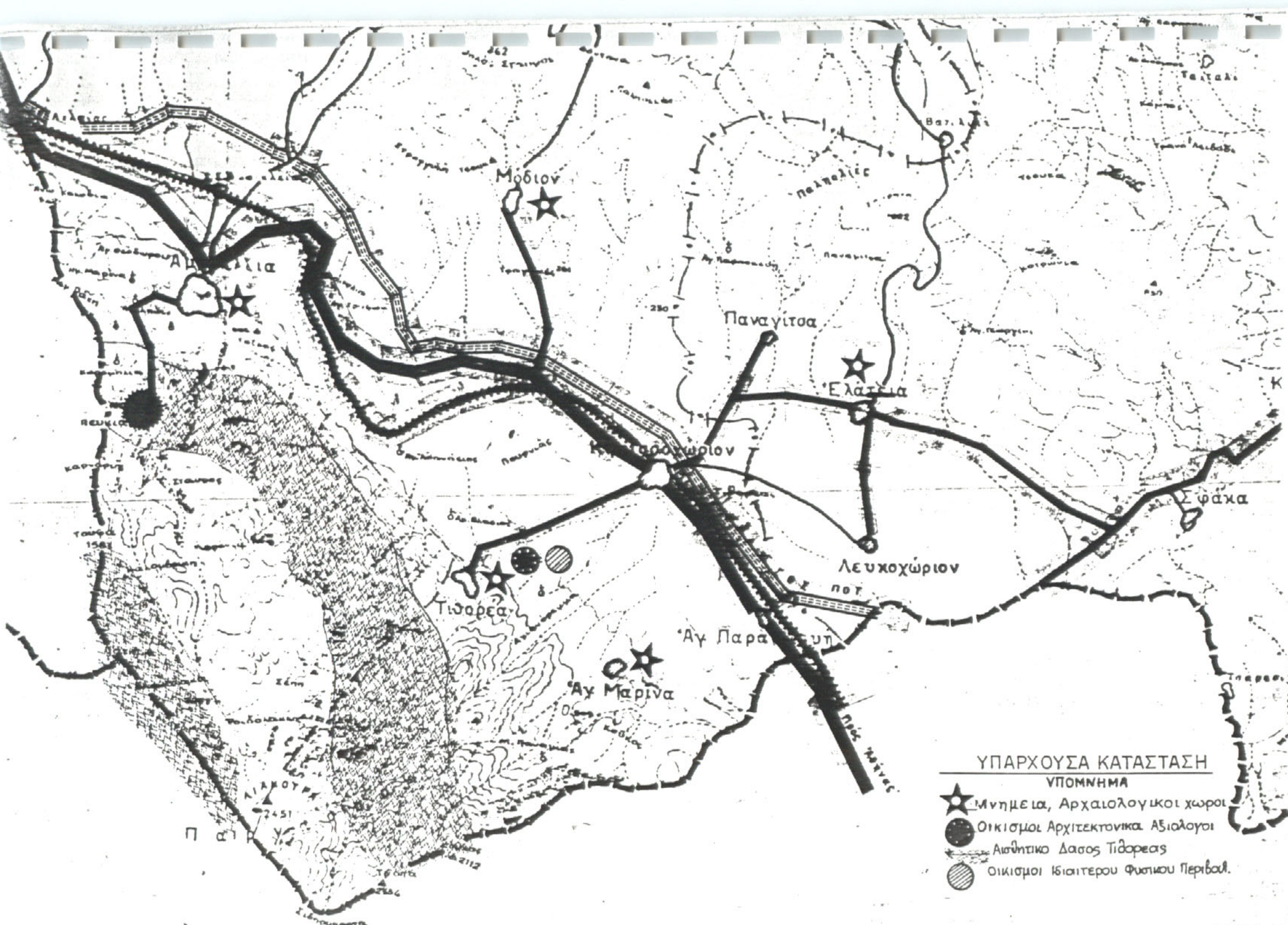
Μάλιστα στο βαθμό που υφίστανται τέτοιες ανάγκες για το εργατικό δυναμικό που απασχολείται σε ολόκληρη την περιοχή του οροπέδιου στις αγροτικές εργασίες της ντομάτας, (αξίζει να αναφερθεί ο κατακλυσμός της περιοχής από Πολωνούς, κατά την περίοδο συλλογής ντομάτας -εργατική δύναμη καθ' όλα υπολογίσιμη) και στο εργοστάσιο επεξεργασίας ντομάτας στην Ομβριακή, καθώς και στην προοπτική δημιουργίας ανάλογου δυναμικού μέσα από την εκμετάλλευση των μεταλλείων Χρωμίτη Δομοκού.

Θα ήταν επικτό δηλαδή, ένα πρόγραμμα Εργατικής Κοινωνίας ή Λαϊκής Στέγης, συνδυασμένο με την συντήρηση, αποκατάσταση και εκσυγχρονισμό των υαρχόντων κτισμάτων και με τη απαραίτητη βελτίωση των δικτύων υποδομής (εσωτερική οδοποιία - ύδρευση - αποχέτευση), ώστε να εξασφαλιστούν ανεκτά όροι διαβίωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

- 1) Νομαρχία Φθιώτιδας
4η Συνεδρίαση Περιφερειακού Συμβουλίου
Στερεάς Ελλάδας
"Αναπτυξιακές δυνατότητες του νομού Φθιώτιδας στα
πλαίσια της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας".
ΛΑΜΙΑ 30-1-88
- 2) Υπουργείο Συντονισμού - Υπηρεσία Περιφερειακής
Ανάπτυξης Ανατολικής Στερεάς & Νήσων. :
"Ευθμιστική Πολιτική χρήσεων γής".
ΟΙΚΙΣΜΟΙ - Νομός Φθιώτιδας.
1979 - 80
- 3) ΥΧΟΠ: Πρόγραμμα ανάπτυξης 1983 - 1987
Υφιστάμενη Κατάσταση
Νομός: ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ
ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 1982
- 4) ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΒΟΡΤΣΕΛΑ: ΦΘΙΩΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΛΙΑ - ΑΘΗΝΑ
- 5) ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Δ. ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ και ΜΝΗΜΕΙΑ της ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1971
- 6) Τ.Ε.Ε., Τμήμα Ανατ. Στερεάς
ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΟΡΙΩΝ, ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ
ΔΟΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΙΣΜΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ
ΤΕΥΧΟΣ Α. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ '87.
- 7) ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 8/1974
- 8) Γ. Θ. ΣΦΗΚΟΠΟΥΛΟΣ
"Μεσαιωνικά κάστρα και πύργοι στην
Ρούμελη". ΑΘΗΝΑ 1981
- 9) ΥΧΟΠ - ΕΠΑ 82 - 84 - ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔ. ΣΧΕΔΙΟ
- ΥΠΑΤΗ
- ΑΤΑΛΑΝΤΗ - ΑΜΦΙΚΛΕΙΑ
- ΜΑΚΡΑΚΩΜΗ - ΣΠΕΡΧΕΙΑΔΑ

- 10) ΧΡ. Η. ΕΝΙΣΤΛΕΙΔΗ
Η ΑΜΦΙΚΛΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΗ ΕΟΣ ΑΜΦΙΚΛΕΙΑΣ. ΑΘΗΝΑ 1978
- 11) Ν. Κ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ.
Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ
ΒΕΣ/ΚΗ 1983
- 12) Υ.Χ.Ο.Π.
ΜΕΛΕΤΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ
των ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΝΟΜΟΥ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ
ΛΑΜΙΑ 198
- 13) ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΚΟΡΦΕΣ
ΤΕΥΧΗ: ΝΟΕΜ. - ΔΕΚ. 68/87
ΣΕΠΤ. - ΟΚΤΩΒ. 67/87
- 14) ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
1983 - 87
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ "Συνοπτική Έκθεση αξιολόγησης του
προτεινόμενου από το Νομ. Συμβούλιο Προγρ. του Ν.
Φθ. για την 5ετία 83-87
- 15) Υ.Χ.Ο.Π : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛ-
ΛΟΝΤΟΣ Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ.
ΛΑΜΙΑ 1984
- 16) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΙΔ'ΕΦΟΡΕΙΑ
ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΛΑΜΙΑ
- 17) ΧΑΡΤΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΟΙ - ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΙ
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΣΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ
ΔΑΣΑΡΧΕΙΟΥ ΛΑΜΙΑΣ
- 18) ΣΤΟΙΧΕΙΑ από ΥΠ/ΣΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΝΟΜΑΡΧΙΑΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ.

**ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΥΠΟΜΝΗΜΑ**

- ★ Μνημεία, Αρχαιολογικοί χώροι
- Οικισμοί Αρχιτεκτονικά Αξιοί
- ▨ Αισθητικό Δασος Τίφορας
- ◐ Οικισμοί Ιδιαίτερου Φυσικού Περιβάλ.

